

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь — бакалавр

на тему: **«УСПІХИ ТА ТРУДНОЩІ В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ
ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВІЙСЬКОВИХ ЖІНОК ПІД ЧАС
ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ»**

Виконав: студент 4-го року навчання:

Спеціальності 054 Соціологія

Самоздра Кирило Олексійович

Наукова керівниця: Марценюк Т.О., к. соц.

н.,

доцентка кафедри соціології НаУКМА

Рецензентка: Малиш Н.А., доктор наук з

державного управління, професор.

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар/ка ЕК: _____

«___» _____ 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ОЗНАКИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВІЙСЬКОВИХ ЖІНОК.....	7
1.1. Основні характеристики організацій	7
1.2. Гендерна рівність і безпека в Україні	9
1.3. Особливості діяльності міжнародних організацій військових жінок	12
1.4. Особливості діяльності українських організацій військових жінок .	16
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ УСПІХІВ І ТРУДНОЩІВ В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВІЙСЬКОВИХ ЖІНОК.....	22
2.1. Методологія контент-аналізу успіхів та труднощів в діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни	22
2.2. Персональний досвід роботи респонденток в українських організаціях військових жінок під час повномасштабної війни	24
2.3. Особливості у діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни	27
2.4. Успіхи та труднощі в діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни	33
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ.....	53
Додаток А. Характеристики організацій за Генрі Файодем	53
Додаток Б. Принципи політики НАТО та особливості національного плану дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325	54

Додаток В. Успіхи й труднощі в діяльності міжнародних організацій військових жінок	57
Додаток Г. Успіхи й труднощі в діяльності українських організацій військових жінок	59
Додаток Д. Гайд для проведення інтерв'ю	61
Додаток Е. Формальні ознаки вибірки й дані респонденток.....	65
Додаток Ж. Залучення, мотивація та зміни у діяльності респонденток після початку повномасштабної війни	67
Додаток З. Вплив державних й міжнародних політик на організації українських військових жінок та на військових жінок.....	70
Додаток И. Успіхи й труднощі в діяльності українських організацій військових жінок після початку повномасштабної війни.....	78
Додаток К. Транскрипт інтерв'ю з працівницею української організації військових жінок	84

ВСТУП

Ще до початку російсько-української війни у 2014 році жінки долучалися до захисту України, у тому числі в мілітарній діяльності. Попри те, що жінки за Законом України мають забезпечення рівних прав та можливостей з чоловіками, вони мають певні особливості в своїй мілітарній діяльності та мають у цьому унікальні успіхи та труднощі. Серед успіхів військових жінок можна виділити те, що їх представництво зростає – наразі в ЗСУ їх понад сорок дві тисячі. Також жінки мають успіхи під час виконання бойових завдань, у волонтерській діяльності та захисті прав військових жінок. Також вже коли військові жінки стають ветеранками, вони відкривають власні справи, розвивають жіночий ветеранський рух та беруть участь у спортивних змаганнях. Але попри це військові жінки натрапляли та продовжують натрапляти на труднощі та невидимість для держави. Наприклад, тільки через півтора року після початку повномасштабної війни держава почала забезпечувати військових жінок польовою жіночою військовою формою. До цього військовим жінкам видавали чоловічі комплекти – від спідньої білизни та великогабаритного взуття до бронежилетів, які не відповідають особливостям жіночої фігури. Також є широко розповсюдженими дискримінація та сексуальні домагання й насилля щодо жінок. Через це виникає потреба в діяльності українських громадських організацій, котрі захищатимуть права військових жінок. Такі українські громадські організації військових жінок як «Українська Жіноча Варта» та «Жіночий ветеранський рух» займалися діяльністю і до початку повномасштабного вторгнення. Проте зараз, через більший масштаб та пріоритетність викликів війни, вони мали нові успіхи та натрапили на нові труднощі, котрі внесли зміни в їх діяльність.

Новими напрямками діяльності українських громадських організацій військових жінок стали проекти з психологічної підтримки та реабілітації військових жінок, висвітлення роботи військових жінок на передовій, забезпечення військових жінок необхідною жіночою формою та амуніцією та інше. Попри роботу українських громадських організацій військових жінок у перелічених вище напрямках, деякі законодавчі зміни задля рівних прав жінок та чоловіків в армії наразі не досягнуті.

Отже, **об'єктом** дослідження є українські громадські організації військових жінок, а **предметом** — успіхи та труднощі діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни. **Метою** дослідження є з'ясувати успіхи та труднощі в діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни. Для її досягнення у результаті дослідження було визначено дослідницькі завдання:

1. Визначити основні характеристики організацій;
2. Охарактеризувати стан гендерної рівності у секторі безпеки і оборони;
3. Виявити особливості в діяльності міжнародних та українських організацій військових жінок;
4. З'ясувати в респонденток персональний досвід роботи в українських організаціях військових жінок під час повномасштабної війни;
5. Визначити успіхи та труднощі в діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни.

Теоретичною базою дослідження є характеристики організацій Фредеріка Тейлора, Генрі Файоля та Макса Вебера, оскільки в даному дослідженні мова йде про діяльність організацій. Були розглянуті дослідження “ОБСЄ”, “НАТО” та “ООН” щодо становища гендерної

рівності і безпеки в Україні та реалізації Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека». Теоретичною базою дослідження є особливості в діяльності міжнародних та українських організацій військових жінок, а саме робота Ентоні Сі Кінга щодо успіхів та труднощів військових жінок, дослідження Аманди Баросо про аспекти участі жінок у військовій службі, роботу Лілії Питльованої щодо ролі жінок на початку повномасштабної війни та інші публікації.

Емпіричним підґрунтям дослідження є 8 напівструктурованих фокусованих інтерв'ю з представницями українських громадських організацій військових жінок. Дослідження ґрунтувалося на інтерпретативному методологічному підході. Метод фокусованих напівструктурованих інтерв'ю є релевантним, бо дослідження стосується унікального, експертного та особистого досвіду невеликої та важкодоступної соціальної групи населення України щодо вузької та чутливої тематики. Після збору даних була здійснена процедура якісного контент-аналізу за методологією ЛеКомпта, в контексті виокремлення спільних і відмінних аспектів досвіду респонденток.

РОЗДІЛ 1

ОЗНАКИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВІЙСЬКОВИХ ЖІНОК

1.1. Основні характеристики організацій

Виходячи з об'єкта мого дослідження, концептуалізуючи поняття організації можна дійти до різних тлумачень соціологів, деякі з котрих було охарактеризовано у роботі. Розпочати слід з основоположної, класичної системи організацій Фредеріка Уїнслоу Тейлора, а саме з його революційної ідеї: організація має бути побудована не на авторитаризмі, а на принципі, що працівники та працівниці є гідні своєї посади, а оплата напряду залежить від їхньої продуктивності (Fayol, 1911, с. 95). Після Тейлора було розглянуто бюрократичну модель організації Макса Вебера. Він характеризував організації за передумовами прийняття працівниками та працівницями їх керівництва. Це може відбуватися через такі три причини: віру в законність дій керівництва й організації; моральну, релігійну чи статусну валідність керівництва; харизму керівництва (Weber, 1947, с. 325). Найраціональніша організація за Вебером має відповідати таким характеристикам: займання посад згідно з компетенціями; суворая й бюрократичная ієрархія; відповідність професійним кваліфікаціям; близькість у поглядах між працівниками й працівницями, відстоювання спільних інтересів (Weber, 1947, с. 333-334). Було категоризовано організаційну модель Генрі Файоля. Він вважав, що метою організації є встановлення потоку в діяльності організації (Fayol, 1949, с. 54). Як зазначено у *Додатку А*, задля встановлення потоку в діяльності організації, організації за Генрі Файолям потрібні мати такі характеристики як: вплив задля виявлення ініціативи, централізацію управління й контролю та чіткість поставлених цілей. У підсумку, після визначення основних теорій організацій, можна визначити відповідні характеристики організацій:

1. За Фредеріком Тейлором — розподіл праці, роль індивідуальних здібностей, не авторитаризм в управлінні, мотивація усіх учасників й учасниць в організації;
2. За Максом Вебером — обіймання посад згідно з компетенціями, сувора й бюрократична ієрархія, відповідність професійним кваліфікаціям, близькість у поглядах між працівниками й працівницями, відстоювання спільних інтересів;
3. За Генрі Файолем — вплив задля виявлення ініціативи, централізація управління й контролю, чіткість поставлених цілей.

Переходячи до громадських організацій військових жінок, до них доцільно віднести організації, які зареєстровані в Україні та які охоплюють учасниць, що є військовими жінками та декларують свою мету як захист прав військових жінок. Від загальножіночих організацій їх відрізняє самоідентифікація власної діяльності як направленої на військових жінок, декларування цього на власних ресурсах. Концептуалізуючи поняття організації, можна дійти до його тлумачення як «окремий вид кооперації людей, що відрізняється від інших соціальних груп свідомістю, передбачуваністю й цілеспрямованістю» (Barnard, 1952, с. 25). І це належить до об'єкта мого дослідження, адже громадські організації військових жінок побудовані з окремих, через їх свідомість, людей, які залучені в сталій й передбачуваній кооперації задля розв'язання певних цілей. Особливості окремої кооперації виражені через належність до військового руху — руху за захист прав військових жінок — та діяльність організації в межах цього руху. Територіальна належність громадських організацій військових жінок до реєстрації в Україні, відповідно, відображає окремий територіальний контекст українських організацій військових жінок, що ведуть свою діяльність в рамках руху за права військових жінок. Громадські організації військових жінок відрізняються пізнаванням довкілля через феміністичну

парадигму, цілі якої — досягнення соціальної, особистої, культурної, політичної та економічної рівності жінок із чоловіками (Beasley, 1999).

1.2. Гендерна рівність і безпека в Україні

Перш ніж виявити особливості у діяльності громадських організацій військових жінок в Україні, слід почати з поширених чинників, що стають на заваді гендерної рівності у правах та захищеності жінок в Україні, що й призводить до необхідності в діяльності відповідних громадських організацій військових жінок. За даними «ООН», наслідки з початку російсько-української війни негативно впливали на українських жінок, через що вони «непропорційно постраждали», оскільки повномасштабна війна посилює присутню гендерну нерівність і дискримінацію (UN Women, 2022a). Більшість українських жінок відчули негативні наслідки від повномасштабної війни в Україні. За даними дослідження на замовлення «BBC», безпека та захищеність стали щоденними проблемами для жінок, як для тих що мешкають на підконтрольній території, так і для жінок з непідконтрольної території України (BBC, 2023, с. 5). Жінки нерівномірно з чоловіками потерпають від гендерно-зумовлених проблем, серед котрих гендерно-зумовлене насильство, вимушене переселення та пов'язані з цим соціально-економічні наслідки, а також збільшення обов'язків із догляду за дітьми (BBC, 2023, с. 2). На додачу до цього, за словами ООН Жінки: «Внаслідок цієї повномасштабної війни є ризик поглиблення вже наявної гендерної та міжсекторної нерівності та дискримінації, жінки зазвичай не беруть участь в офіційних процесах прийняття рішень, пов'язаних з гуманітарними зусиллями, миротворчістю та іншими сферами, які безпосередньо впливають на їхнє життя» (UN Women, 2022b). Проте попри труднощі, з якими стикаються жінки в Україні, вони також мають і певні успіхи. Як зазначають в тематичному посібнику від ОБСЄ: «Достатньо велика частина жінок не є пасивними спостерігачками. Вони виконують

активні функції – служать у збройних силах, правоохоронних органах, добровольчих батальйонах. Жінки складають більшість волонтерських груп та організацій, надаючи допомогу як військовим, так і громадянам, що залишилися на тимчасово окупованій території, а також внутрішньо переміщеним особам» (Ковальчук та ін., 2017, с. 10). Попри вразливість жінок у цілому під час війни, кількість військових жінок в українській армії подвоїлася з 2014 року і зараз становить п'яту частину особового складу збройних сил країни (Borchgrave, 2023). До того ж протягом останніх років в Україні спостерігається помітний прогрес у напрямку більшої гендерної рівності та прав жінок і чоловіків (Khullar, 2022). Вище згадані успіхи у тому числі є процесами інклюзивної політики України, котра була прийнята на державному рівні й реалізовується у рамках Резолюції РБ ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» (Національна соціальна сервісна служба України, 2024). Одна зі сфер резолюції називається «Жінки та збройні конфлікти» та має стратегічні цілі:

1. Розширення участі жінок у вирішенні конфліктів на рівні прийняття рішень і захист жінок, що живуть в умовах збройних та інших конфліктів або в умовах іноземної окупації;
2. Скорочення надмірних військових витрат і контроль за наявністю озброєнь;
3. Пропаганда ненасильницьких форм вирішення конфліктів і скорочення числа випадків порушення прав людини в конфліктних ситуаціях;
4. Сприяння збільшенню внеску жінок в пропаганду культури миру;
5. Забезпечення захисту, допомоги й навчання біженок, інших приміщеннях жінок, які потребують міжнародного захисту, і внутрішньо переміщених жінок;
6. Надання допомоги жінкам в колоніях і на «самопроголошених» територіях (UN Women, 1995, с. 81-91).

Загалом Рада Безпеки ООН у період з 2000 року прийняла 10 резолюцій за напрямком «Жінки, мир, безпека», які формують основу для міжнародної політики в контексті захисту прав жінок у конфліктних та постконфліктних ситуаціях (Юрфем. 2022). Ця резолюція має на меті усунути гендерний розрив між чоловіками та жінками й подолати дискримінацію. В ній зазначені варіанти заходів протидії дискримінації, звіт про виконання котрих необхідно подавати ООН кожні чотири роки. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» мала два спеціальних плани дій на національному та локальному рівнях для реалізації різних сфер протидії дискримінації. Як зазначено у *Таблиці Б.1*, відбулися позитивні зміни в захисті прав жінок внаслідок виконання першого Національного плану на період до 2020 року, також було затверджено другий Національний план дій на період до 2025 року, в рамках котрого передбачено нові завдання для захисту прав та безпеки військових жінок. Два ключові компоненти резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» стосуються сексуального насильства в збройних конфліктах та збільшення участі жінок у мирних процесах та установах (UN Women, 2006, с. 26). Україною при розробці Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року були взяті до уваги усі прийняті Радою Безпеки ООН за напрямком «Жінки, мир, безпека» (Юрфем. 2022).

Важливо зазначити не тільки документи ООН, а й документи та їх реалізацію в рамках політики НАТО. Згідно з комітетом гендерних перспектив НАТО, головним та ключовим елементом політики НАТО з питань жінок, миру і безпеки є необхідність визнання жінок не тільки як жертв конфліктних ситуацій, але і як акторів мирного процесу, що беруть участь у попередженні, регулюванні та вирішенні конфліктів. В НАТО діє комітет з гендерних перспектив, котрий націлений на те, щоб гендерний підхід та досвід жінок стали невіддільними вимірами розробки, реалізації,

моніторингу та оцінки політики, програм і військових операцій (НАТО, 2024). Як зазначено у *Таблиці Б.2*, до принципів політики НАТО відносяться інтеграція, інклюзивність та чесність, котрі впливають на особливості політики НАТО щодо виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325. Спираючись на Резолюцію Ради Безпеки ООН 1325, НАТО розробила та втілює документ «Жінки, мир і трансформація безпеки. Бачення майбутнього жінок, миру та безпеки для НАТО» та документ «План дій щодо реалізації політики НАТО та Ради євроатлантичного партнерства щодо жінок, миру та безпеки на 2021-2025 рр.». Ці документи підтверджують, що НАТО та її партнери прагнуть сприяти виконанню Резолюції Ради Безпеки ООН 1325, зробивши це невіддільною частиною їхньої повсякденної діяльності як у цивільних, так і у військових структурах.

1.3. Особливості діяльності міжнародних організацій військових жінок

Попри багатовікову залученість жінок у військові дії, вони переважно несли військову службу на посадах медсестер та скоріше були дружинами військових чоловіків (Foundation for Women Warriors, 2022a). Відповідно, відомі міжнародні громадські організації військових жінок як «Фундація військових жінок», котрі зараз захищають права військових жінок, в часи до другої світової займалися саме допомогою дружинам військових чоловіків (Foundation for Women Warriors, 2022b). На думку дослідника Ентоні Сі Кінга, ключові успішні зміни для інтеграції військових жінок почали відбуватися з початком Другої світової війни (King, 2013). Бо саме в ті часи, завдяки новоствореним організаціям військових жінок, жінки Великобританії отримали змогу долучатися до військово-морської служби, авіації, секретарських і волонтерських посад, зенітної зброї та інших галузь. Це відбулося завдяки новоствореним «Жіночій королівській військово-морській службі», «Жіночій допоміжній авіації», і «Допоміжній

територіальній службі» відповідно (King, 2013). Окрім того, успішна інтеграція військових жінок відбувалася і в США, де були створені організації військових жінок, такі як: «WAVES» (Жінки, прийняті для добровольчої екстреної служби) при Військово-морських силах США; «Жінки морської піхоти» при Морській піхоті США; «SPARS» при Береговій охороні США; «Жіноча служба пілотес» при Повітряних силах США (Hartley-Kong, 2023). Завдяки організаціям військових жінок, що були створені в США під час Другої світової війни, вдалося залучити понад 3500 жінок до військових дій (Solaro, 2006, с. 280). Завдяки створенню за ініціативою урядів США, Великобританії та Франції організацій військових жінок, відбулися перші вагомі успіхи в інтеграції жінок у військову діяльність. Це дало поштовх для створення у майбутньому міжнародних організацій військових жінок, котрі захищатимуть права військових жінок. Перші ключові зміни внаслідок поширеної офіційної інтеграції жінок до військових дій в часи Другої світової війни стали однією з частин діяльності міжнародних громадських організацій військових жінок, котрі включали себе до «Жіночого визвольного руху» — неформального об'єднання активісток та громадських організацій (Evans, 2015, с. 139). «Жіночий визвольний рух» відноситься до «Другої хвилі фемінізму», відповідно, поділяє погляди рівних можливостей у доступі до професій на рівні з чоловіками (Burkett, 2023). Одна з найстаріших міжнародних організацій військових жінок — «Американський союз громадянських свобод» — брала участь у «Другій хвилі фемінізму» завдяки відстоюванню прав жінок, характерних для цієї хвилі (American Civil Liberties Union, 2023). Відповідно, завдяки успішній діяльності міжнародних громадських організацій військових жінок під час «Другої хвилі фемінізму» в США, Великобританії та Франції були досягнуті такі успіхи: позитивно змінилось сприйняття рівних прав для військових жінок як необхідність гендерної рівності (Bullock, 1999, с. 315); в США у 1975 році було прийнято новий

законопроект, що передбачав розширені можливості до залучення жінок до збройних сил (Stiehm, 1981, с. 10); суттєве зростання кількості військових жінок, котрі працюють у збройних силах США, частка котрих зросла з 1,6% до 8,5% від загальної кількості з 1973 по 1980 рік (King, 2013); аналогічне зростання кількості військових жінок, що працюють у збройних силах Великобританії та Франції в 1970-х та 1980-х роках (King, 2013).

Окрім цього, в діяльності міжнародних громадських організацій військових жінок залишається важливим напрямком діяльності рівна представленість військових жінок та військових чоловіків в збройних силах — через необхідність цього компоненту для досягання гендерної рівності та захисту прав жінок, зокрема в зайнятості та економічній залученості жінок (ООН Жінки, 2021). Цей напрямок досі залишається одним з пріоритетних в міжнародних громадських організаціях військових жінок. Однією з таких є американська організація «Фундація військових жінок», де цей напрямок – їх головна місія (Army Women`s Foundation, 2024). Проте попри те, що в багатьох країнах жінки мають рівні з чоловіками права обіймати посади в збройних силах, в усіх країнах наявна нерівноцінна менша частка залучених до збройних сил військових жінок у порівнянні з військовими чоловіками. У *Таблиці В.1*, наведено порівняльний графік з пропорційною часткою жінок, що залучені в збройних силах США, Франції та Великобританії станом на 2020 рік, та аналогічні показники в Україні станом на 2020 рік та на 2023 рік. Відповідно до наведеної статистики, можна стверджувати, що в США, Великобританії, Франції та Україні наявна горизонтальна гендерна сегрегація. Жінки в цих країнах мають менший відсоток залученості у склад збройних сил. Це доводить труднощі, з котрими стикаються міжнародні громадські організації військових жінок у цьому напрямку діяльності, котрий націлений на рівну представленість військових жінок та військових чоловіків в збройних силах. Варто зазначити, що зниження відсотка військових жінок серед складу збройних

сил не дорівнює меншій кількості військових жінок. На противагу цьому, в США відсоток військових жінок серед складу збройних сил щороку стабільно зростає (Barroso, 2019). До труднощів, що виникали та продовжують виникати в міжнародних громадських організаціях військових жінок, можна віднести СНПК — сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом. СНПК є однією з форм гендерно-зумовленого насильства, з котрим стикаються військові жінки в збройних силах зазначених вище країн. До однієї з форм СНПК належить зґвалтування, з котрим стикаються військові жінки, та надання допомоги, котре охоплює діяльність міжнародних громадських організацій військових жінок. Однією з таких організацій є «Центр Військового Правосуддя» з Великобританії, і на думку її голови, труднощі виникають в тому, що збройні сили Великобританії досі залишаються потенційно небезпечними для військових жінок, адже сталі організаційні процеси, котрі були створені для чоловіків, породжують більш толерантні умови для зґвалтувань військових жінок. Це змушує спрямовувати напрямки діяльності «Центру Військового Правосуддя» переважно на наслідки, а не причини СНПК (The Economist, 2022). Як зазначено у *Таблиці В.2*, серед успіхів в діяльності міжнародних організацій військових жінок варто виділити участь держав країн міжнародних організацій військових жінок у гарантуванні прав та залученні жінок до військової діяльності. Завдяки цьому пізніше створені міжнародні організації військових жінок досягли успіхів в подальшій інтеграції військових жінок у збройні сили. Проте міжнародні організації військових жінок продовжують мати труднощі з горизонтальною гендерною сегрегацією, злочинами СНПК та інтеграцією до цивільного життя військових жінок.

1.4. Особливості діяльності українських організацій військових жінок

Переходячи з міжнародного досвіду на український, варто концептуалізувати українські організації військових жінок як ті, діяльність котрих стосується захисту прав українських військових жінок. До них входять організації, створені за часів незалежної України – з 1991-го року по тепер. До прикладів українських організацій військових жінок, котрі мають напрямки діяльності, що включають допомогу чи захист прав українських військових жінок, відносяться:

1. «Українська Жіноча Варта» – через залучення жінок до Збройних сил України, військове навчання й вишколи та соціалізацію військових жінок (Питльована, 2021, с. 291);
2. «Швейна рота» – через розробку та пошиття спеціального адаптивного одягу для військових жінок (Трухачова & Томашевська, 2023, с. 145);
3. «Arm Woman Now» – через розробку та забезпечення військових жінок необхідним та практичним одягом під час виконання бойових завдань (Ріпка та ін., 2023, с. 72);
4. «Військові ЛГБТ» – за адвокацію та відстоювання рівних прав для військових жінок та військових чоловіків (Грімова, 2023, с. 13);
5. «Жіночий ветеранський рух» - за захист прав військових жінок та дотримання рівноправ'я у військовій сфері (Синявська та ін., 2023, с. 110);
6. «Землячки» – через пошив одягу та постачання гуманітарної допомоги військовим жінкам (Землячки, 2023);
7. «Марш Жінок» – через надання гуманітарної допомоги військовим жінкам (Марш Жінок, 2024);

8. «Жінки в обороні» – за професійний розвиток, лідерство, підтримка, обмін досвідом, наставництво та навчання для військових жінок (Жінки в обороні, 2024).

Починаючи з особливостей в діяльності українських організацій військових жінок, насамперед варто зазначити напрям надання допомоги та волонтерської діяльності для військових жінок, що зараз беруть участь у військових діях. Через згадану в другому підрозділі недостатню забезпеченість військових жінок релевантною військовою формою, у військових жінок виникають потреби, допомога з котрими є одним з напрямків діяльності таких українських організацій військових жінок як «Землячки», «Швейна рота» та «Arm Women Now», в чому вони мають успіхи. За даними української організації військових жінок, вони успішно шиють як військову форму для чинних військових жінок, так і для тих, що зазнали поранень, знаходяться в лікарні та потребують адаптивного одягу (Швейна рота, 2024). Українські організації військових жінок успішно допомагають військовим жінкам в наданні достатньої кількості необхідних для них засобів інтимної гігієни. Як зазначає в інтерв'ю 23-річна військова жінка з одного з підрозділів Збройних сил України, держава не забезпечує військових жінок необхідними для них гігієнічними засобами. Проте відсутність цих засобів в її підрозділі повністю компенсується організаціями, що закупають ці гігієнічні засоби та організують пряме постачання для батальйонів, де є військові жінки (Павленко, 2023). Надання військовим жінкам засобів інтимної гігієни є одним з особливих напрямків діяльності згаданої вище української організації військових жінок «Землячки». За словами співзасновниці організації Ксенії Драганюк, діяльність організації «Землячки» залежить від успішно налагоджених партнерських зборів коштів. «Землячки» систематично збирають необхідну для закупівлі кількість коштів та постачають на них засоби інтимної гігієни для військових жінок (Степаненко, 2023). Успішно налагоджена співпраця

з іншими українськими організаціями та фондами котрі належать до діяльності українських організацій військових жінок, адже за словами Ксенії Драганюк, ця особливість в діяльності допомогла організації «Землячки» зібрати кошти на нові утеплені форми для військових жінок та полегшену амуніцію (Степаненко, 2023). Ще важливо зазначити, що українські військові жінки, так само як і військові жінки з США, Великобританії та Франції, почали вступати до збройних сил пізніше за військових чоловіків. Як зазначає дослідниця Наталія Лубчак в її статті 2008-го року, Збройні сили України раніше були дуже консервативними у питанні залучення жінок до військової служби (Дубчак, 2008, с. 187). Як зазначено у *Рисунку Г.1*, можна спостерігати стабільну низхідну тенденцію кількості військових жінок в Збройних силах України з 2005-го по 2014-й рік зі зниженням кількості жінок до тисячі осіб щороку. Проте після початку російсько-української війни у 2014 році кількість військових жінок стрімко зростає на понад тисячу осіб щороку, досягаючи піка в понад десять тисяч осіб впродовж останніх двох років, після початку повномасштабної російсько-української війни. Та сама позитивна динаміка залучення військових жінок до збройних сил відбувається і в країнах НАТО. Так, в збройних силах США щороку кількість військових жінок стабільно зростає, на противагу кількості військових чоловіків та кількості військових в цілому (Barroso 2019). І це є прикладом труднощів в діяльності українських організацій жінок військових, адже згідно з *Додатком Г* українські організації військових жінок мають труднощі із залученням жінок до Збройних сил України, що за словами однієї з українських організацій військових жінок «Жіночий Ветеранський Рух», є одним з напрямків їх діяльності (Жіночий Ветеранський Рух, 2023). Згідно з дослідженням аналітичного центру «Центр розвитку громад», через належність українських організацій військових жінок до українських організацій, до потенційних труднощів в їх діяльності можна віднести: відсутність

стабільного джерела фінансування; психологічне вигорання та нестійкість; проблеми з пошуком чи оплатою житла; невпевненість у майбутньому; власну безпеку та безпеку колежанок та колег (Центр розвитку громад, 2022, с. 6-7). На відповідні труднощі направляють працівники й працівниці українських організацій, що допомагають вразливим верствам населення за результатами опитування у квітні 2022-го року (Центр розвитку громад, 2022, с. 6-7). До труднощів в діяльності українських жіночих організацій можна віднести й те, що військові жінки не звертаються до них по допомогу. Згідно зі статтею культурологині Альони Грузиній, жінки в цілому, в особливості ті, що зазнали СНПК не звертаються по допомогу до українських організацій військових жінок (Грузіна, 2022). Грузіна пояснює це не наважуванням жінок, що зазнали СНПК звернутися по допомогу через травматичний досвід. Проте іншою з причин може бути загальне, на її думку, бачення жінками проблем із власним здоров'ям як тих, що «не на часі», – таких, що не потребують негайного вирішення і є неважливими у порівнянні з проблемами, пов'язаними з військовими діями, як-от допомога зброєю (Грузіна, 2022). Як зазначено у *Таблиці Г.1*, було з'ясовано види діяльності українських громадських організацій військових жінок, успіхи і труднощі, з котрими вони стикалися. Серед успіхів варто виділити гендерночутливий підхід до потреб військових жінок, та зростання кількості та частки військових жінок серед військових Збройних сил України після початку російсько-української війни у 2014-ому році. Проте українські організації військових жінок продовжують мати труднощі з наявною в Збройних силах України горизонтальною гендерною сегрегацією, низькою кількістю звернень постраждалих від СНПК військових жінок. та загальними безпековими, психологічними та фінансовими проблемами.

Підсумовуючи, серед основних теорій організацій від класиків соціології було визначено основні характеристики організацій за:

Фредеріком Тейлором, Максом Вебером та Генрі Файодем. Було виявлено належність українських організацій військових жінок до організацій завдяки належності до окремого виду кооперації людей, що відрізняється від інших соціальних груп свідомістю, передбачуваністю й цілеспрямованістю в напрямку захисту прав військових жінок, а також через пізнавання довкілля через феміністичну парадигму, заради досягнення рівності військових жінок з військовими чоловіками.

Через початок повномасштабної війни, українські жінки зазнають посиленої дискримінації, нерівності та непропорційних з українськими чоловіками проблем та труднощів щодо працевлаштування, соціальних і освітніх послуг, психічного й фізичного здоров'я, безпеки та захищеності. Це дозволило надалі побудувати питання для обговорення, що стосувалися гендерно зумовленої дискримінації та нерівності та напрямках розв'язання цих проблем. Було охарактеризовано залучення українських жінок до збройних сил та реалізацію Резолюції РБ ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», що формує основу для міжнародної політики в контексті захисту прав жінок. В емпіричній частині були побудовані відповідні питання для обговорення та аналізу, щодо впливу політик на діяльність українських організацій військових жінок.

Завдяки створенню за ініціативою урядів США, Великобританії та Франції під час Другої світової війни організацій військових жінок, відбулися перші вагомні успіхи в інтеграції жінок у військову діяльність. Це дало поштовх для створення у майбутньому міжнародних організацій військових жінок, котрі захищатимуть їх права. Це підкреслює важливість залучення та допомоги держави організаціям військових жінок, і спираючися на це – були побудовані відповідні питання для обговорення в емпіричній частині роботи. Серед успіхів в діяльності міжнародних організацій військових жінок, варто виділити: отримання військовими жінками після початку Другої світової війни ширших можливостей

долучення до збройних сил, щорічне зростання кількості військових жінок, позитивні зміни у сприйнятті рівних прав для військових жінок. Проте міжнародні організації військових жінок продовжують мати труднощі з горизонтальною гендерною сегрегацією, злочинами СНПК та інтеграцією до цивільного життя військових жінок.

Через недостатнє надання допомоги від держави, до особливостей в діяльності українських організацій військових жінок, можна відносити гендерночутливий підхід, в напрямках шиття та постачання уніформи, елементів уніформи та засобів інтимної гігієни для військових жінок. Іншою особливістю є налагодження партнерської діяльності з іншими організаціями та збір коштів на діяльність організації. Серед особливостей є недостатньо інклюзивна та рівноцінна залученість військових жінок до Збройних сил України, недостатня допомога військовим жінкам що зазнали злочинів СНПК, психологічна нестійкість й вигорання працівниць, недостатня власна безпека. Завдяки визначеним вище особливостям в діяльності українських організацій військових жінок, надалі були побудовані відповідні питання в методологічній частині роботи.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ УСПІХІВ І ТРУДНОЩІВ В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВІЙСЬКОВИХ ЖІНОК

2.1. Методологія контент-аналізу успіхів та труднощів в діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни

Цей метод було обрано виходячи з належності респонденток до важкодоступної соціальної групи та ініціативи респонденток у наданні коментарів на тему мого дослідження. Через формат напівструктурованих інтерв'ю, для побудування методології, гайду та проведення напівструктурованих інтерв'ю, було використано рекомендації з фахового посібника Кароліни Бойс та Пелени Ніл (Boyse & Neale, 2006 с. 7). Як зазначено у *Додатку Д*, згідно з рекомендаціями Бойс та Ніл, до протоколу напівструктурованих інтерв'ю було включено текст на початку запису й напівдеталізований опитувальник. Цілями інтерв'ю були: з'ясувати персональний досвід роботи респонденток в українських організаціях військових жінок під час повномасштабної війни та визначити успіхи та труднощі в діяльності українських організацій військових жінок під час повномасштабної війни.

Як зазначено у *Таблиці Е.1*, відбір респонденток проводився за критеріями залученості в організації, до або після початку повномасштабного вторгнення, у маніфестах або цілях котрих зазначаються одні з наступних видів діяльності на підтримку українських військових жінок: гуманітарна допомога, адвокація прав, медико-психологічна допомога, консультації, навчання, культурні проєкти. Процес пошуку респонденток, тривав з вересня 2023 року по березень 2024 року, під час котрого на електронну пошту та соцмережі було розіслано 24 запитів на

інтерв'ю організаціям та їх представницям котрі мали до чотирьох повторних запитів у випадку відсутності відповіді на попередній запит. На більшість з запитів не було отримано відповіді та було отримано 4 відмови. Проте, було отримано 8 схвальних відповідей від працівниць організацій, 3 з котрих долучилися через рекомендацію знайомої людини. Як зазначено у *Таблиці Е.2*, напівструктуровані інтерв'ю тривали від 30 до 74 хвилин, з середньою тривалістю в 50 хвилин. 4 з 8 респонденток заснували українську організацію військових жінок в котрій працюють, інші 4 з 8 респонденток доєдналися за запрошенням від іншої працівниці. Як зазначено у *Таблиці Ж.1*, 4 з 8 респонденток долучилися до діяльності до початку повномасштабної війни, інші 4 з 8 – після початку повномасштабної війни. Напівструктуровані інтерв'ю проводилися дистанційно, завдяки програмі «Zoom», у той час, коли респондентки, за власними словами, мали змогу закінчити власні справи перед інтерв'ю. Перед початком напівструктурованих інтерв'ю, респонденткам було повідомлено про конфіденційний аудіозапис розмови, було отримано згоду на аудіозапис, та в ході інтерв'ю було встановлено розмовний контакт з респондентками.

Було проведено якісний контент-аналіз за методологічним підходом ЛеКомпта, котру можна поділити на наступні етапи (LeCompte, 2009): збір даних і класифікація інтерв'ю в окремих файлах; внесення даних кожного інтерв'ю в класифікаційну таблицю; кодування категорій аналізу інтерв'ю котрі стосуються сформульованих питань і завдань інтерв'ю, що базуються на теоретичному розділі роботи; методику пошуку закономірностей в таблиці через часто згадувані факти чи фрази, які повторювалися або визначалися як важливі в інтерв'ю всіх інформанток або таких, що мали схожі життєві досвіди в контексті роботи в українських організаціях військових жінок (LeCompte, 2009).

Після кодування категорій аналізу без використання спеціалізованих програм, останнім етапом був аналіз текстів завдяки систематичній

інтерпретації таких виокремлених спільних і відмінних аспектів діяльності організацій і їх працівниць, як: мотивація і процес долучення працівниць до організацій, як зазначено у *Таблиці Ж.1*; зміни у діяльності працівниць після початку повномасштабної війни, як зазначено у *Таблиці Ж.2*; зміни у напрямках діяльності організацій після початку повномасштабної війни, як зазначено у *Таблиці З.1*; вплив державних та міжнародних політик, як зазначено у *Таблиці З.2*; успіхи в діяльності працівниць та організацій, як зазначено у *Таблиці И.1*; труднощі в діяльності працівниць та організацій, як зазначено у *Таблиці И.2*.

2.2. Персональний досвід роботи респонденток в українських організаціях військових жінок під час повномасштабної війни

Першою цілю напівструктурованих інтерв'ю було з'ясувати персональний досвід роботи респонденток в українських організаціях військових жінок під час повномасштабної війни. Завдяки визначенням в 1.2 підрозділі особливостям політик ООН та залучення допомоги від держави та міжнародних організацій, надалі були побудовані відповідні питання для обговорення та аналізу, щодо впливу політик на діяльність українських організацій військових жінок. Виходячи з цього, було створено Блок 1 в опитувальнику, завдяки котрому вдалося отримати відповіді на запитання й досягти цілі. Починаючи з питання щодо процесу долучення респонденток до діяльності в українських організаціях військових жінок та їх мотивації, як зазначено у *Таблиці Ж.1*, у вибірці були респондентки котрі **долучилися як до, так і після початку повномасштабного вторгнення**, та котрі **до долучення в організацію працювали в українських громадських організаціях** та і ті, хто **не мали схожого досвіду до долучення в організацію**:

«Я була інженером-геологом, і працювала з 9-тої до 9-тої в офісі, щодня. Я хотіла коли-небудь на один день піти поволонтерити, і так

намріяла, що два роки вже волонтеру без перестанку» (Ксенія Самойлич).

Проте, попри різні роки залучення до організацій та попередній досвід, **респондентки мають спільні мотивації**, які можна визначити як: бажання допомагати військовим жінкам із забезпеченням, адвокацією прав та мати можливість протидіяти гендерній дискримінації:

«Вирішила, що буду працювати саме з військової сфери зараз. Тому що це найбільш актуально для країни і найбільш близько мені зараз» (Олена Зайцева).

«Моя мотивація у тому, щоб надавати підтримку ЛГБТ-військовим дівчатам та жінкам, щоб вони знали, що вони не самі, та завжди можуть розраховувати на мене особисто та нашу організацію за будь-яких потреб» (Макс).

Щодо процесу долучення до діяльності в українські організації військових жінок, перша частина респонденток **створила організацію маючи до цього успішний досвід з захисту прав**, у той час, як друга частина долучилася за запрошенням від працівниць організацій:

«Мене запросила одна з моїх колежанок. Діяльність організації відгукнулася мені по цінностях, і я ввійшла в основний склад команди» (Марина Лазаренко).

Продовжуючи розкриття першої цілі інтерв'ю, у Блок 1 було отримано відповіді респонденток на запитання щодо змін їх діяльності в українській організації військових жінок після початку повномасштабної війни. Як зазначено у *Таблиці Ж.2*, з напрямків діяльності респонденток котрі були до початку повномасштабної війни і **залишилися після початку повномасштабної війни - тільки адвокаційна діяльність**:

«Наша організація залишила основним напрямком роботи дослідницьку та адвокаційну діяльність. Але кожна з нас на

особистому рівні підключилася до волонтерських проєктів по гуманітарному реагуванню» (Марина Лазаренко).

В усіх респондентках що до повномасштабної війни долучилися до організацій **додалися нові напрямки діяльності після початку повномасштабної війни**, це були: комунікація з військовими жінками й публічні виступи, постачання жіночої військової форми й гуманітарної допомоги та проєктний менеджмент нових напрямків діяльності організації:

«З повномасштабним вторгненням велика кількість громадських організацій більшу частину свого ресурсу перекинула на питання гуманітарного реагування» (Марина Лазаренко).

Такі респондентки, як Олена Шевченко змінили власні напрямки діяльності організації з тих що реалізовувалися до початку повномасштабної війни на гуманітарний напрямок, пояснюючи це тим, що адвокаційна чи правозахисна діяльність стала менш актуальною ніж гуманітарна та технічна допомога військовим жінкам, потреба у котрій зросла після початку повномасштабної війни:

«Ми почали допомагати жінкам на фронті, в ЗСУ з забезпеченням базових потреб у гігієні, у медикаментах і також у всьому, що стосується виживання: каремати, форма, берці та інше» (Олена Шевченко).

Респондентки що почали працювати після початку повномасштабної війни в українських організаціях що допомагають військовим жінкам, як Макс, **вважають гуманітарний напрямок своєї діяльності найпріоритетнішим**:

«Ми мусимо орієнтуватися на речі, які безпосередньо стосуються життя і здоров'я, що для військових жінок є самим головним. Тому медична допомога певно буде найбільш актуальною» (Макс).

В останню чергу варто виділити те, що деякі респондентки стали займатися дослідженням проблем жінок що постраждали від сексуального насилля та експлуатації під час конфлікту:

«Я планую дуже активно долучатися до аналітичних документів, які будуть розроблятися та які зараз існують по СНПК в тематиці гендерно зумовленого насильства. Моя ключова наукова тематика це сексуальне насильство і експлуатація» (Олена Зайцева).

Це можна пояснити саме наслідками початку повномасштабної війни, адже як заявила представниця ООН Праміла Паттен ще в липні 2022 року: «Стало відомо про 124 передбачувані акти сексуального насильства в умовах конфлікту щодо жінок, дівчат, чоловіків та хлопчиків. Наявні дані лише “верхівка айсберга” і не відображають масштабів сексуального насильства в умовах війни Росії проти України» (Паттен, 2022).

2.3. Особливості у діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни

Другою ціллю напівструктурованих інтерв'ю в роботі було визначити успіхи та труднощі в діяльності українських організацій військових жінок під час повномасштабної війни, через що було створено Блок 2 та Блок 3 в опитувальнику. Як зазначено у *Таблиці 3.1*, наявна **різноманітність напрямків діяльності організацій респонденток до повномасштабної війни, та відсутність спільних напрямків в їх діяльності**. Мало спільного між напрямками діяльності організацій до та після початку повномасштабного вторгнення, що пояснюється вищезазначеним змінам пріоритетів на важливість допомоги військовим жінкам. Проте, варто виділити спільні зміни у діяльності українських організацій військових жінок після початку повномасштабної війни, в напрямках **більшої залученості організацій в гуманітарній, психологічній та матеріальній допомозі українським військовим жінкам**. Починаючи з напрямку

гуманітарної допомоги, організації котрі цим не займалися до повномасштабної (“Марш Жінок” та “ЛГБТ військові”), змінили напрямок діяльності на гуманітарну допомогу жінкам, під час повномасштабної війни:

«Саме з 24 лютого ми почали розширення нашої діяльності, і до цієї діяльності долучилася допомога в соціальних послугах, у їжі, у продуктах гігієни, у підтримці вагітних, багатодітних, жінок з дітьми, ті, що відносяться до ВПО» (Олена Шевченко).

«Для учасників та учасниць спільноти, ще нещодавно додали безкоштовні сейф-бокс, аби всі могли попіклуватися про своє здоров'я під час військової служби.» (Макс).

Переходячи до напрямку надання психологічної допомоги військовим жінкам, організації (“Arm Woman Now” та “ЛГБТ військові”) стали надавати **психологічну допомогу жінкам**, під час повномасштабної війни:

«Напрямок нашої роботи – це проведення періодичних заходів для дівчат, таких розвантажувально-психологічних...Ми зачіпаємо також проблеми реабілітації ветеранів і ветеранської політики загалом, і щодо жінок, зокрема» (Євгенія Гордієнко).

Останнім напрямком спільної допомоги від організацій (“Arm Woman Now” та “Швейна рота”) було матеріальне забезпечення військових жінок, до котрого входить насамперед **одяг від спідньої білизни до військової форми**:

«Ми відшиваємо і передаємо дівчатам зимову форму: тобто штани, куртки зимові, убакси, термобілизну і багато всього іншого» (Євгенія Гордієнко).

«Ми шиемо форму, термобілизну, плащі-дощовики та сідуски. Також шиемо адаптивний одяг для поранених захисниць, це: спідня білизна, футболки, штани, кофти верхні, ортопедичні подушки» (Ксенія Самойлич).

Було з'ясоване відношення респонденток до державного забезпечення військових жінок та щодо особливостей впливу державних та міжнародних політик на діяльність організацій українських військових жінок. Починаючи з відношення до державного забезпечення військових жінок, як зазначено у *Таблиці 3.2*, усі респондентки відмітили лише **негативні аспекти щодо державної допомоги військовим жінкам**, в найкращому випадку респондентки казали що держава робить недостатньо:

«Насправді, держава майже все робить недостатньо. Бойові посади відкрилися у 2018 році, проте після достатньо довгої боротьби, інформаційної кампанії. Тобто не держава запропонувала, щоб “все ж таки давайте ми урівняємо і зробимо все доступним» (Альона Грузіна).

Загалом працівниці українських організацій військових жінок зазначають про **недостатню якісь державного розв'язання проблем з котрими стикаються військові жінки**, та необхідністю включення до напрямків діяльності допомоги військовим жінкам:

«Держава нічого не робила з початку повномасштабного вторгнення. Більше двох років пройшло до того моменту, як держава анонсувала забезпечення жінок військовою формою. Нову державну польову літню форму, неможливо використовувати в бойових умовах» (Олена Шевченко).

На відміну від попередніх порівняльних таблиць, котрі показали багаторізноманітні напрямки діяльностей респонденток і організацій, відношення до державного забезпечення військових жінок має багато спільного негативного відношення респонденток щодо: державної військової жіночої форми, нерозслідування злочинів СШПК щодо військових жінок, погане гуманітарне і матеріальне забезпечення, не реагування на психологічні проблеми, недосконалість законодавства в

питаннях військових жінок та загальну неефективність держави в усіх напрямках що стосуються військових жінок:

«Ніхто не має на сьогодні процедури ефективного механізму захисту від домагання, різних видів гендерно зумовленого насильства в армії. Все в переважній більшості просто не вирішується. Жінок просто або звільняють, або переводять, або вона просто терпить те, що з нею роблять, те, як до неї ставляться» (Олена Зайцева).

Деякі респонденти зазначали про **відсутність в державі досліджень потреб військових жінок**, що потенційно може заважати у роботі над зазначеними вище напрямками:

«За звітами Міністерства немає дзвінків на гарячі лінії, які були б пов'язані з питаннями прав жінок... В той час звернень по цьому на лінії громадських організацій від десятків до сотень» (Олена Зайцева).

Переходячи до впливу державних політик на діяльність українських організацій військових жінок, респондентки зазначали здебільшого про негативний вплив ніж про позитивний. Респондентки зазначали про те, що **державна ніяк, а ні допомагає, а ні заважає діяльності організацій:**

«Держава нам не заважає і не допомагає. Взагалі нема співпраці з державними органами щодо саме цього аспекту забезпечення жінок у війську» (Олена Шевченко).

«Я думаю, держава нас поки що не помічає. І не допомагає, і не заважає. Ми не бачимо ніякої взаємодії з нами. Скоріше, ніяк не відноситься ні держава до нас, ні ми до неї» (Ксенія Самойлич).

Респондентки зазначали про те, що їх організації часто у власних напрямках діяльності **розв'язують ті проблеми, котрі має розв'язувати держава:**

«Скоріше ми допомагаємо державі рухатися в цьому питанні в правильному напрямку. Ми й такі, як ми. Скоріше організації щось дають державі, а не навпаки» (Євгенія Гордієнко).

«Основна допомога військовим жінкам — від приватних ініціатив, організації, коаліції, організації активісток, але не держави. Мені здається, вже на сьогодні держава мала б це ініціювати» (Альона Грузіна).

«Держава має розв'язувати це питання. Ну, типу, НГО — маленькі, великі організації — не здатні покрити всі потреби» (Олена Шевченко).

Проте з позитивних аспектів впливу державних політик на діяльність українських організацій військових жінок, респондентки зазначали про **успішну співпрацю з державними структурами та народними депутатками:**

«Ми постійно співпрацюємо з державою... Без співпраці з державою не відбулись би якісь реальні зміни, принаймні не в нашому випадку» (Олена Зайцева).

«Організацію часто запрошують державні органи як представників та представниць громадянського суспільства. Організація також тісно співпрацює з депутаткою Інною Совсун та її командою» (Макс).

Проте навіть у випадках співпраці респондентки зазначають про **труднощі, серед котрих є сексизм від народних депутатів та державних службовців:**

«Є в моєму досвіді співпраця з державними структурами, коли поведінка державного службовця була абсолютно неадекватна. Були випадки, коли людина на загал позиціонує себе як захисницю прав жінок, але виявляється прибічницею традиційних цінностей» (Олена Зайцева).

«Кожна людина в державі – це частина держави. Тобто, є люди, які нас підтримують, голосують за законопроекти, вони нас підтримують. Інші ж навпаки. А треті кажуть: “Так-так, ми не проти”, — але допомогти нам з цим вони не хочуть» (Макс).

Продовжуючи вже впливом міжнародних політик на діяльність українських організацій військових жінок, респондентки переважно зазначають про негативний вплив. З труднощів респондентки зазначають про критику Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”, через її принцип нейтральності, нерозуміння українського контексту та певні недопрацювання:

«Основна проблема для міжнародних спонсорів, донорів, що це сектор безпеки і оборони. Все, що пов'язано з армією, фінансується дуже погано, бо все завжди рахується як те чим має опікуватися держава. “Жінки, мир, безпека” - це казуїстика. Ми зброю не купляємо — ми труси шиемо. Вони викручують таким чином, що “на все коло-військове грошей ми давати не будемо» (Євгенія Гордієнко).

«Документальна база ООН каже про те, що не можна надавати допомогу комбатантам. Один із їх принципів роботи звучить як “нейтральність”, заперечує надання такої допомоги. Через це громадські організації не можуть надавати допомогу військовим жінкам що на фронті. В ООН вважають, що держава має забезпечувати людей на фронті, але вона це не виконує» (Олена Шевченко).

«Ліва частина роботи з тематики “Жінки, мир, безпека” перекладається на громадські організації, а не на держави. Крім того, що немає якогось механізму впливу на держави, щоб вони виконували ці документи більш ефективно» (Олена Зайцева).

Респондентки зазначали, що їх **організації відчують потребу у співпраці з міжнародними організаціями через важкість співпраці з державою:**

«Чи оберу я, як голова організації, державне фінансування натомість фінансування від іноземних донорів? Звичайно, я оберу іноземних донорів, тому що вони дають більше грошей і менше, вибачте, їбуть мозги» (Катерина Приймак).

Проте, організації респонденток мають і позитивний досвід співпраці з міжнародними організаціями та отримання від них **фінансування, котре допомогло у реалізації напрямків діяльності по допомозі військовим жінкам:**

«Більша частина наших проєктів була підтримана багатьма міжнародними донорськими організаціями. Системна робота потребує великого ресурсу, тут без співпраці з міжнародними організаціями важко» (Марина Лазаренко).

«Досвід співпраці з міжнародними організаціями оцінюю позитивно. Вони нам дуже допомагають закривати фінансові потреби на шиття білизни, на постіль. Завдяки цьому ми допомогли багатьом госпіталям» (Ксенія Самойлич).

2.4. Успіхи та труднощі в діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни

Продовжуючи, завдяки визначеним в 1.4 підрозділі особливостям в діяльності українських організацій військових жінок, були побудовані відповідні питання для обговорення та аналізу, щодо успіхів та труднощів в їх діяльності. Як зазначено у *Таблиці И.1*, було з'ясовано з якими труднощами у своїй роботі стикаються українські організації військових жінок та персонально їх працівниці. У таблиці було категоризовано труднощі в діяльності українських організацій військових жінок після

початку повномасштабної війни на персональні труднощі респонденток та труднощі в реалізації напрямків діяльності організацій. Починаючи з персональних труднощів працівниць організацій, респондентки зазначили про **вигорання і втому від роботи, агресію й конфлікти, фізичні погрози та напади:**

«З урахуванням того, в яких умовах постійної невизначеності ми всі зараз живемо, то я відчуваю, що втома вже дає про себе знати. Спілкуючись з колегами, розумію, що вигораємо швидше, більше потребуємо часу на відновлення» (Марина Лазаренко).

«Маємо загальне вигорання всієї команди. Це дуже важко. Ми працюємо без відпусток, майже без вихідних, вечорами, суботами, неділями» (Євгенія Гордієнко).

Респондентки зазначали про агресію й конфлікти, до котрих входять **булінг, нерозуміння важливості діяльності організації, знецінення, приниження, агресія:**

«Будь-хто, хто працює з тематикою прав людини – постійно зіштовхуються з агресією, прихованою або прямою, знеціненням, образами, приниженням, з негативним ставленням та із запереченням експертності. В мене постійно трапляються ситуації, коли людина, не маючи жодних статистичних даних, не проводячи дослідження і не збираючи інформацію, просто виражає що вона думає інакше. А ви там щось собі напридумували, і ваші дані неправильні, ваші дослідження скомпроментовані» (Олена Зайцева).

«Нас ображає ставлення жінок, які, умовно кажучи, несли службу у Львівській області, а вимагають так, наче ми їм просто винні. Є така тенденція, що чим ближче військові жінки до лінії фронту, тим більше вони сором'язливі, скромні, бояться щось попросити зайвий раз. Чим далі вони від лінії фронту – тим нахабнішими вони стають» (Євгенія Гордієнко).

Респондентки зазначали про **страх через загрозу нападу від праворадикальних організацій** та людей що відстоюють антигендерні норми:

«На мене багато разів напали різні праворадикальні антигендерні організації. Я не можу сказати, що щось покращилось в цьому плані після початку повномасштабної війни. Це і фізичні загрози, і онлайн погрози, які кожного дня приходять» (Олена Шевченко).

«Сьогодні бачив відео, як просто компанія людей десь там ходила і тупо напали на хлопців з пред'явами: “Ви що підори?”. У мене є певна фобія, щоб це якось не затронуло мою родину. Ось. Це єдине, чого я боюся» (Макс).

Відповідно, **через напади та загрози, можуть виникати зміни у подальшій роботі респондентки в організації**. Працівниці організацій можуть мати **побоювання щодо політичного майбутнього в Україні**, і як наслідок, інституціональної дискримінації не тільки військових жінок, а й жінок у цілому:

«Якщо ми не будемо зараз робити більше, ніж ми можемо вивезти, то в Україні може бути повернення традиційно-ціннісних рамок. Тому нам потрібно завжди вкладатися і працювати більше, ніж ми можемо, аби це втримувати цей баланс» (Олена Шевченко).

«Я бачу, що Україну чекає політична криза глибока. І що у жінок буде набагато менше можливостей політичної участі через те, що вони набагато менше воюють» (Катерина Приймак).

Проте, працівниці українських організацій військових жінок що займаються виключно напрямками допомоги українським військовим жінкам - стикаються з меншою кількістю погроз ніж ті, що мають у своїй діяльності інші напрямки пов'язані із захистом прав жінок у цілому:

«Через те, що я військова, а інші учасниці були просто феміністки, на них було набагато більше хейту. Певно, є легітимність того, що ми адвокатуємо з позиції військових жінок» (Катерина Приймак).

Продовжуючи наступною категорією труднощів що належать до реалізації напрямків діяльності організацій, респондентки зазначили про зменшення фінансового ресурсу на реалізацію напрямків діяльності що стосуються допомоги військовим жінкам, роботу замість держави через її недопрацювання, зменшення кількості працівниць в команді та відношення до напрямків діяльності організації як до неактуальних. Щодо **фінансових труднощів в організації**:

«Ті організації військових жінок з котрими ми співпрацюємо, все частіше писали про те, що вони не встигають закрити збори, або люди дуже мало донатили на допомогу військовим жінкам» (Альона Грузіна).

«Ми завжди відчуваємо дуже серйозні труднощі з фінансуванням діяльності, і чим далі, тим сильніше. У нас немає фінансування, бо ми цілком волонтерська організація. Навіть директор нашої громадської організації працює без заробітної плати. Нам дійсно завжди не вистачає операційних коштів, але якось поки що викручуємось. Плануємо і далі викручуватись якось» (Євгенія Гордієнко).

Респондентки зазначали про **недостатню діяльність держави у напрямках допомоги військовим жінкам**:

«Питання становища військовослужбовиць та військовослужбовців – це питання рівня держави... Ми стикаємося з повільним реагуванням державного сектору на проблеми військових жінок» (Марина Лазаренко).

«Військові частини роблять запити, акти, і іноді вони просто не хочуть напружуватися заради декількох жінок. І це нам ускладнює передачу певних матеріальних цінностей» (Катерина Приймак).

«На мою думку, та думку моїх посестер держава недостатньо робить не тільки для нашої організації, а і для військових жінок в принципі» (Макс).

Наступною чергою респондентки зазначили про **скорочення кількості працівниць в українських організаціях військових жінок:**

«В нас сильно бракує людського ресурсу, бо волонтери вигорають рано чи пізно... Ми розуміємо, що у нас є сформована команда, від самого початку вона така й була. І якщо звідти випаде хоч одна людина, ми будемо на грані, прям вмерти» (Євгенія Гордієнко).

«Перше на що вплинуло повномасштабне вторгнення – це на команду, яка суттєво зменшилася. Після початку повномасштабного вторгнення від нас пішли усі військові жінки ветеранки, і в організації залишилося менше половини людей» (Марина Лазаренко).

Респондентки зазначали що після початку повномасштабної війни в них змінилося ставлення до деяких аспектів діяльності організації як до неактуальних:

«З війною ще пов'язане те, що витрачається більше ресурсу на актуалізацію тем, з якими ми працюємо. Є теми, які у нас в розробці, але ми їх «заморозили» під час повномасштабного вторгнення, бо розуміли, що це «не на часі» (Марина Лазаренко).

«З адвокаційною діяльністю стало гірше. Тому що це все не на часі. І ніхто не хоче займатися цим комплексно» (Олена Шевченко).

«Якісь матеріали нібито актуальні, вони цікаві, але замислюєшся чи реально вони сьогодні на часі? Тобто деякі матеріали, навіть якщо вони для нас цікаві, ми відсіємо, тому що думаємо: “Можливо, це не на часі”» (Альона Грузіна).

Окрім цього респондентки зазначали про **труднощі через недостатній рівень розуміння контексту та залучення держави та ООН до напрямків діяльності організації що допомагають військовим жінкам:**

«Допомагати військовим жінкам важко, через принцип нейтральності в роботі ООН, і дуже прискіпливо донорські організації ставляться до тих, хто надає будь-яку допомогу людям, які знаходяться в ЗСУ» (Олена Шевченко).

«Проблеми виникнуть в тому, що у нас дуже багато нашої діяльності базується на кращих практиках стандартів НАТО та ООН. Ми беремо в приклад Канаду, ми дивимося на те, як воно має бути. В Україні дуже різне, точніше, інакше, так би мовити, ставлення до прав жінок» (Олена Зайцева).

Ще деякі респондентки зазначали про **труднощі через кризовий менеджмент:**

«Через повномасштабну війну був постійний кризовий менеджмент впродовж півтора року. Це коли, звичайно, стратегічно важко щось планувати, тому ми перейшли на пряму допомогу найвразливішим верствам» (Олена Шевченко).

Продовжуючи, у Блоці 3 були поставлені запитання щодо успіхів в діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни. Як зазначено у *Таблиці И.2*, було категоризовано успіхи в діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни на персональні успіхи респонденток та успіхи в реалізації напрямків діяльності організацій. Починаючи з персональних успіхів працівниць організацій, респондентки зазначали про особисту діяльність в рамках напрямків діяльності організації, покращення діяльності організації, подолання кризових умов та отримання підтримки від колежанок. Респондентки обіймають різні посади в організаціях та мають різні напрямки діяльності, проте зазначали про **особисту успішну діяльність в організації:**

«Мої найбільші досягнення — це те що я взагалі не менеджерка, я аналітикиня. Тобто ця функція, яка в мене зараз, це скоріше, не те

щоб від безнадії, а від необхідності. Тому що організація може мені довірити цю функцію зараз, на цьому етапі, тому я її виконую» (Олена Зайцева).

«За останній рік дві петиції ініціювала до держави. Ще дві підтримали — які мали необхідну кількість підписів, які призвели до певних результатів. Важлива ось ця можливість відчутти, що ти дійсно можеш вплинути на суспільство» (Альона Грузіна).

Деякі респондентки уточнили, що вони не тільки успішно працювали в організації, а ще й **покращили її напрямки діяльності**:

«Я успішно не тільки працювала, а й в принципі покращила напрямки діяльності щодо налагодження міжнародних партнерств. Моя основна робота — знаходити партнерства, представляти організацію на різних публічних подіях, міжнародних рівнях і, скажімо так, зробити так, аби нам довіряли та підтримували» (Олена Шевченко).

В покращенні напрямків діяльності організації велику роль грає **вміння працювати в кризових умовах**:

«Незважаючи ні на що, змогла в кризових умовах покращити своє становище. Я думаю, що мій вклад тут, неоціненний. Я людина, яка звикла працювати в кризових умовах, тому, я думаю, це зіграло дуже велику роль у становленні нашої організації» (Олена Шевченко).

«Ми очікували повномасштабну війну та готувалися до кризових умов. Я мала досвід роботи на обмежених ресурсах, у першу чергу – людських. Але ми вистояли, нам вдалося продовжити роботу» (Марина Лазаренко).

В останню чергу варто зазначити що **отримання підтримки від колежанок** було критерієм персональних успіхів:

«Я отримую величезну підтримку від колег. Вони, наприклад, рекомендують своїх якихось осіб, яких вони знають, відомих:

представниця НАТО прийшла на зустріч за рекомендацією однієї з моїх колег» (Олена Зайцева).

«Усі майстрині які з нами шиють – дякують за те, що вони є причетними до допомоги військовим. За те, що вони можуть долучитися, і своїми вміннями, знаннями, навичками допомогти» (Ксенія Самойлич).

Продовжуючи категорією успіхів в реалізації напрямків діяльності організації, респондентки зазначали про загальний розвиток діяльності, залучення нових людей в команду, співпрацю й комунікацію з іншими та визнання. Респондентки зазначала про **загальний розвиток діяльності їх організації:**

«Через деякий час можна сказати, що наш розвиток напряду пов'язаний з цією кризою. Ми навчилися шукати кошти через збори та публічні кампанії. Тому наші організаційні та менеджментові скіли значно вирости з того» (Олена Шевченко).

«Діяльність стала інтенсивнішою, стало значно більше запитів по роботі, і їх не стає менше. Попри те, що ми домоглися затвердження жіночої польової літньої форми на рівні Міністерства оборони, а також жіночої спідньої білизни» (Євгенія Гордієнко).

Респондентки виділяють **фактор залучення нових працівниць та працівників:**

«Команда дуже зростає. Якщо до того було три-чотири людини, які займалися саме цим напрямком, то зараз у нас, включно з волонтерськими ініціативами в різних регіонах, включно з хабами, понад 50 людей котрі активно залучені. Тобто команда дуже вмотивована. Ми розширюємо нашу діяльність. Це дуже стрімкий розвиток» (Олена Шевченко).

«Я навчилася спілкуватися з людьми. До повномасштабної війни в мене був сталий колектив з 5 людей. Зараз у мене є колектив в 700

людей, яких я дуже люблю...Вони допомагали разово або допомагають на постійній основі» (Ксенія Самойлич).

Ще респондентки зазначають про **збільшення комунікації організації, збільшення партнерств для співпраці та визнання у цілому:**

«Видимість зростає значно: ми впізнавані, до нас звертаються, ми експертна організація. Наш рівень професіоналізму дуже зріс» (Олена Шевченко).

«Також пишаємося тим, що все більше військових почали заявляти про свою сексуальну орієнтацію. Вплив такої діяльності виходить за сфери громадського суспільства та переливається в державну та наукову сферу» (Макс).

Підсумовуючи, успіхи і труднощі в діяльності українських організаціях військових жінок наведено у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. Успіхи і труднощі в напрямках діяльності українських організаціях військових жінок

Напрямок діяльності українських організацій військових жінок	Труднощі в напрямку діяльності українських організацій військових жінок	Успіхи в напрямку діяльності українських організацій військових жінок
Співпраця з державою	Недостатня співпраця та фінансова допомога; Робота за державу; Сексизм від народних депутатів та державних службовців.	Стабільна співпраця, котра є необхідною для організацій; Долучення представниць організацій на державних заходах; Підтримка окремих народних депутаток.
Співпраця з міжнародними організаціями	Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”, заважає через “принцип нейтральності”; Нерозуміння українського контексту та напрямків діяльності.	Надання фінансування, котре допомогло у реалізації напрямків діяльності.

Збір коштів на діяльність організації	Труднощі з залученням фінансів на діяльність організації від держави, міжнародних партнерів та донатів.	Знаходження нових партнерств що допомагають фінансуванню.
Кількість працівниць	Скорочення кількості працівниць з тих що працювали до початку повномасштабної війни.	Залучення нових працівниць після початку повномасштабної війни.
Медійність і впізнаваність	Кризовий менеджмент; Недостатня кількість звернень від військових жінок.	Великі комунікаційні компанії; Збільшення публічного визнання у цілому.

Попри різні роки залучення до організацій та попередній досвід, респондентки мають спільні мотивації долучитися до організацій, які можна визначити як: бажання допомагати військовим жінкам із забезпеченням, адвокацією прав та мати можливість протидіяти гендерній дискримінації. Одна частина респонденток створила організацію маючи до цього успішний досвід з захисту прав, у той час, як інша частина респонденток долучилася до організації за запрошенням від працівниць організацій. З напрямків діяльності респонденток котрі були до початку повномасштабної війни та залишилися є тільки адвокаційна діяльність. З нових напрямків діяльності респонденток після початку повномасштабної війни, були: комунікація з військовими жінками й публічні виступи, постачання жіночої військової форми й гуманітарної допомоги та проєктний менеджмент нових напрямків діяльності організації.

Спільні зміни у діяльності українських організацій військових жінок після початку повномасштабної війни, відбулися в напрямках більшої залученості організацій в гуманітарній, психологічній та матеріальній допомозі українським військовим жінкам. Респондентки виразили незадоволення державою щодо: державної військової жіночої форми,

нерозслідування злочинів СНПК щодо військових жінок, поганого гуманітарного і матеріального забезпечення військових жінок, не реагування на психологічні проблеми військових жінок та недосконалості законодавства в питаннях військових жінок. Респондентки зазначали що держава ніяк не співпрацює з організаціями та організації часто роблять роботу за державу. Проте з позитивних аспектів респондентки зазначали про успішну співпрацю з державними структурами, інституціями та народними депутатами. Існує негативний вплив міжнародних політик на діяльність українських організацій військових жінок, і респондентки критикують Резолюцію Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”, через її принцип нейтральності, нерозуміння українського контексту та недопрацювання.

З персональних труднощів працівниць організацій слід виділити вигорання і втому від роботи, агресію й конфлікти, фізичні погрози та напади. Щодо труднощів що належать до реалізації напрямків діяльності організацій, це: зменшення фінансового ресурсу на реалізацію напрямків діяльності що стосуються допомоги військовим жінкам, робота замість держави через її недопрацювання, зменшення кількості працівниць в команді та відношення до напрямків діяльності організації як до неактуальних. Щодо персональних успіхів працівниць організацій, респондентки зазначали про особисту діяльність в рамках напрямків діяльності організації, покращення діяльності організації, подолання кризових умов та отримання підтримки від колежанок. Щодо успіхів в реалізації напрямків діяльності організації, респондентки зазначали про загальний розвиток діяльності, залучення нових людей в команду, співпрацю й комунікацію з іншими та визнання.

ВИСНОВКИ

До основних характеристик організацій, за роботами класиків соціології, входять: роль індивідуальних здібностей, не авторитаризм в управлінні, мотивація усіх учасників й учасниць — за Фредеріком Тейлором; близькість у поглядах між працівниками й працівницями, відстоювання спільних інтересів — за Максом Вебером; вплив задля виявлення ініціативи, централізація управління й контролю, чіткість поставлених цілей — за Генрі Файолем.

Гендерна рівність і безпека в Україні зазнала негативного впливу через повномасштабну війну, що призвело до посилення труднощів з котрими стикаються жінки. За даними “ООН”, внаслідок повномасштабної війни, жінки непропорційно страждають та відчувають нерівність та дискримінацію. Через повномасштабну війну, жінки відчувають проблеми та труднощі стосовно безпеки, захищеності, працевлаштування, психічного й фізичного здоров’я, доступу до медичних, соціальних та освітніх послуг. Проте, попри труднощі, в Україні відбувається покращення гендерної рівності і безпеки в Україні. По-перше, попри гендерну нерівність через повномасштабну війну, більше жінок служать у збройних силах, правоохоронних органах, добровольчих батальйонах. По-друге, в Україні була прийнята та реалізовується програма Резолюції РБ ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», котра покликана боротися з гендерною нерівністю в Україні.

Створення за ініціативою держав під час Другої світової війни перших організацій військових жінок, дало поштовх для створення у майбутньому міжнародних організацій військових жінок, котрі захищатимуть їх права. Це підкреслює важливість залучення та допомоги держави організаціям військових жінок. Успіхами в діяльності міжнародних організацій є отримання військовими жінками після початку Другої світової війни ширших можливостей долучення до збройних сил, позитивні зміни у сприйнятті рівних прав для військових жінок та щорічне зростання кількості

військових жінок. Проте, міжнародні організації мати труднощі зі злочинами СНПК, інтеграцією до цивільного життя військових жінок та горизонтальною гендерною сегрегацією. Продовжуючи, українські організації військових жінок мають особливість в гендерночутливому підході у наданні допомоги військовим жінкам, котрим недостатньо допомагає держава. По-перше, це допомога військовим жінкам котрі беруть участь у військових діях: шиття та постачання уніформи, елементів уніформи та засобів інтимної гігієни для військових жінок. По-друге, це партнерська співпраця з українськими й міжнародними організаціями та державами та збір коштів на власну діяльність..

Було визначено особливості діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни. Після початку повномасштабної війни, організації стали більш залучені в гуманітарну, психологічну та матеріальну допомогу військовим жінкам. Держава недостатньо співпрацює з організаціями і вони можуть робити роботу за державу. Проте існують приклади успішної співпраці організацій з державними структурами та народними депутатами. На діяльність організацій наявний негативний вплив міжнародних політик, в особливості Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”, через її принцип “нейтральності”, нерозуміння українського контексту та суттєві недопрацювання. Серед труднощів в діяльності організацій є зменшення фінансового ресурсу на реалізацію напрямків діяльності що стосуються допомоги військовим жінкам, робота замість держави через її недопрацювання, зменшення кількості працівниць в команді та відношення працівниць організацій до напрямків діяльності організації як до неактуальних. Серед успіхів в реалізації напрямків діяльності організації, є загальний розвиток діяльності, залучення нових людей в команду, співпрацю й комунікацію з іншими та визнання.

Було з'ясовано персональний досвід роботи в українських організаціях військових жінок під час повномасштабної війни. Попри різні роки залучення до організацій та попередній досвід, працівниці мають спільні мотивації, як бажання допомагати військовим жінкам із забезпеченням і адвокацією прав та мати можливість протидіяти гендерній дискримінації. Одна частина респонденток створила українську організацію військових жінок маючи до цього успішний досвід з захисту прав, у той час, як інша частина респонденток долучилася за запрошенням від працівниць організацій. З напрямків діяльності працівниць котрі були до початку повномасштабної війни та залишилися після – тільки адвокаційна діяльність. В усіх працівниць котрі долучилися до організацій до початку повномасштабної війни, додалися нові напрямки діяльності після початку повномасштабної війни, як комунікація з військовими жінками й публічні виступи, постачання жіночої військової форми й гуманітарної допомоги військовим жінкам та проєктний менеджмент нових напрямків діяльності організації. З персональних труднощів працівниць слід виділити вигорання і втому від роботи, агресію й конфлікти, фізичні погрози та напади на працівниць. З персональних успіхів працівниць є особиста діяльність в рамках напрямків діяльності організації, у цілому покращення діяльності організації, подолання кризових умов та отримання підтримки від колежанок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Грімова, П. (2023). *Проблеми та потреби членів ЛГБТ-спільноти, які служать в Збройних силах України* [Кваліфікаційна робота]. Національний університет «Києво-Могилянська академія». <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a657caf2-754b-4a68-af76-c73b93560990/content>
- Грузіна, А. (2022, 14 липня). Як українські феміністичні та ЛГБТ+ організації працюють під час війни. *Гендер в Деталях*. <https://genderindetail.org.ua/season-topic/dosvidy-viyny/yak-ukrainski-feministychni-ta-lgbt-organizatsii-pratsyuyut-pid-chas-viyny.html>
- Дубчак Н.І. (2008). Жінки у Збройних силах України: проблеми гендерної політики. https://www.libr.dp.ua/text/sp_2008_4_22.pdf
- Жінки в обороні. (2024). Інформація про діяльність https://www.facebook.com/WidUkraine/?paipv=0&eav=AfYdmEAIfeCPMeUcHVGZDOwm2IMO2VeqGI_yDrWDqRlmbQVB9Eh62iJDB_U4voX1DUw&rdr
- Землячки. (2023). Українські жінки у війні за Україну <https://zemliachky.org/>
- Козубенко, О. (2021, 4 грудня). *Скільки жінок-військовослужбовців служать у Збройних Силах України — нові дані Кадрового центру*. Армія Інформ. <https://armyinform.com.ua/2021/12/04/skilky-zhinok-vijskovosluzhbovcziv-sluzhat-u-zbrojnyh-sylah-ukrayiny-novi-dani-kadrovogo-czentru/>
- Марш Жінок. (2024). Допомога жінкам військовим. <https://marshzhinok.com.ua/dopomoga-zhinkam-vijskovym/>
- Мосьондз, О. (2021, 4 березня). *У нашому війську служить понад 31 тисяча жінок*. Армія Інформ. <https://armyinform.com.ua/2021/03/04/v-nashomu-vijsku-sluzhyt-ponad-31-tysyacha-zhinok/>
- Національна соціальна сервісна служба України. (2024). Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” <https://nssu.gov.ua/gendernarivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-oon-1325>
- Нечипоренко, Л., Руденко, М., & Сулова, О. (2016). *Реалізація Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”*. ІКЖЦ. https://www.wicc.net.ua/media/realizatsiya_NPD_1325_2016.pdf

Ковальчук, Л., Козуб, Л., Левченко, К., Легенька, М., & Сулова, О. (2017). *Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців соціальної сфери*. <https://www.osce.org/files/f/documents/3/3/386408.pdf>

ООН Жінки. (2021). *Індикатори для моніторингу гендерної рівності в Україні* (Моніторинговий звіт). https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/2021_Indukator-Monitor.pdf

Павленко В. (2023, 11 січня). Бойові завдання? Не все так просто. До чого готуватися жінкам, які прагнуть мобілізуватися – відповідає військова. *ШоТам*. <https://shotam.info/boyovi-zavdannia-ne-vse-tak-prosto-do-choho-hotuvatysia-zhinkam-iaki-prahnut-mobilizuvatysia-vidpovidaie-viyskova/>

Паттен П. (2022, 14 жовтня). Згвалтування є воєнною стратегією РФ в Україні. *Голос Америки*. <https://www.holosameryky.com/a/zgvaltuvannya-rosiyanamy-yak-instrument-zbroi/6789973.html>

Питльована Л. (2021). *Роль жінок в організації волонтерського руху на початку агресії російської федерації проти України*. (290-291 с.) https://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/3788/Pytlovana_the%20role%20of%20women%20in%20organizing%20the%20volunteer%20movement.pdf?sequence=1

Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року, Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1544-р (2022) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-p#Text>

Ріпка Г., Сарана О., та Мартиненко А. (2023). *Дослідження проблем військової форми одягу для жінок військовослужбовиць*. https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/25345/1/KyivTex%26Fashion_2023_P071-073.pdf

Синявська О., Тимченко Н. та Тимошенко Л. (2023). *Щодо захисту прав жінок військовослужбовиць в умовах російсько-української війни*. <https://nzlupb.org.ua/index.php/journal/article/view/876/798>

Слово і Діло. (2023, 20 листопада). У ЗСУ розповіли, скільки жінок-військових беруть участь у бойових діях <https://www.slovoidilo.ua/2023/11/20/novyna/suspilstvo/zsu-rozpovily-skilky-zhinok-viyskovykh-berut-uchast-bojovykh-diyax>

- Степаненко В. (2023, 25 січня). «Землячки» шийють форму, шукають взуття і підтримують жінок-військових. *Media Великих Історій*. <https://media.zagoriy.foundation/velyka-istoriya/zemlyachky-shyyut-formu-shukayut-vzuttya-i-pidtrymuyut-zhinok-vijskovyh/>
- Трухачова, К., & Томашевська, В. (2023). Відновлення / розвиток та реформування логістики міжнародних перевезень. У *Особливості підприємницької діяльності в умовах війни: сучасні реалії та перспективи розвитку* (с. 143–148). https://www.researchgate.net/profile/Mykola-Boichenko/publication/371476826_VIDNOVLENNIA_ROZVITOK_TA_REFORMUVANNA_LOGISTIKI_MIZNARODNIH_PEREVEZEN/links/6485b8fab3dfd73b777bc550/VIDNOVLENNIA-ROZVITOK-TA-REFORMUVANNA-LOGISTIKI-MIZNARODNIH-PEREVEZEN.pdf#page=143
- Укрінформ. (2023, 15 березня). *Кількість жінок-військових у ЗСУ з 2014 року зростає у 2,5 рази*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3682549-kilkist-zinokvijskovih-u-zsu-z-2014-roku-zroslo-u-25-raza.html>
- Центр розвитку громад. (2022). *Громадські організації та активісти під час війни: стан та перспективи*. https://activitycenter.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/hromadski-orhanizatsii-ta-aktyvisty-pid-chas-vijny-stan-ta-perspektyvy_ukr.pdf
- Швейна рота. (2024). *Волонтерська ініціатива, яка відшиває одяг для військових і адаптивний для поранених*. https://www.instagram.com/shveina_rota/?hl=uk
- Юрфем. (2022, 3 травня). *Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»*. <https://jurfem.com.ua/rezolucii-rady-bezpeky-oon-zhinky-myr-bezpeka/>
- American Civil Liberties Union. (2023). *History timeline*. <https://www.aclu.org/about/aclu-history>
- Arm Women Now. (2023). *Соціальна ініціатива по забезпеченню захисниць України військовою формою*. <https://armwomennow.com/>
- Army Women`s Foundation. (2024). *Our mission*. <https://www.awfdn.org/mission/>
- Barnard C. (1952). *A Definition of Authority*. N.Y. Bulletin.

- Barroso A. (2019). *The changing profile of the U.S. military: Smaller in size, more diverse, more women in leadership*. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2019/09/10/the-changing-profile-of-the-u-s-military/>
- BBC. (2023). *Жінки в Україні: З якими ключовими проблемами вони стикаються?* <https://www.bbc.co.uk/mediaaction/documents/bbc-media-action-research-briefing-key-issues-ukrainian.pdf>
- Beasley C. (1999). *What is Feminism?* New York: Sage.
- Borchgrave T. (2023). *Ukraine needs women to win the war – and the peace*. Chatham House. <https://www.chathamhouse.org/publications/the-world-today/2023-02/ukraine-needs-women-win-war-and-peace>
- Boyce C. & Neale P. (2006). *CONDUCTING IN-DEPTH INTERVIEWS: A Guide for Designing and Conducting In-Depth Interviews for Evaluation Input*. https://nyhealthfoundation.org/wp-content/uploads/2019/02/m_e_tool_series_indepth_interviews-1.pdf
- Bullock A. (1999). *The New Fontana Dictionary of Modern Thought*. <https://archive.org/details/newfontanadictio0000unse>
- Burkett E. (2023). *Women's rights movement*. <https://www.britannica.com/event/womens-movement>
- Evans S. (2015). *Women's Liberation: Seeing the Revolution Clearly*. https://www.bu.edu/wgs/files/2015/04/FS41-1_Sara_M_Evans-1.pdf
- Fayol H. (1949). *Administration industrielle et générale*. Pitman.
- Foundation for Women Warriors. (2022a). *History timeline*. <https://foundationforwomenwarriors.org/history-timeline/>
- Foundation for Women Warriors. (2022b). *Who we are*. <https://foundationforwomenwarriors.org/guiding-principles/>
- Hartley-Kong A. (2023, 19 квітня). *Women in the Military During World War II: Family Listening Activities*. Library of congress blogs. <https://blogs.loc.gov/families/2023/04/women-in-the-military-during-world-war-ii/>
- Khullar A. (2022). *War's Gendered Costs: The Story of Ukraine's Women*. Special Report No. 199. Observer Research Foundation. https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2022/11/ORF_SpecialReport_199_Ukraine-Women.pdf

- King A. (2013). *Women in Combat*. Taylor & Francis. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03071847.2013.774634>
- LeCompte, M. (2009). *Analyzing Qualitative Data*. Lawrence Erlbaum Associates (Taylor & Francis Group). <http://www.jstor.org/stable/1477546>
- NATO. (2020). *Women, Peace and Transforming Security. Visions of the Future of Women, Peace and Security for NATO*. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/10/pdf/201110-wps-essay-transforming-security-e.pdf
- NATO. (2021). *Action Plan for the Implementation of the NATO/EAPC Policy on Women, Peace and Security 2021-2025*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_187485.htm
- NATO. (2024). *Women, Peace and Security*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_91091.htm#:~:text=The
- Security Women. (2020). *Proportion of women serving in state militaries*. <https://www.securitywomen.org/resources/statistics>
- Solaro E. (2006). *Women in the Line of Fire: What You Should Know About Women in the Military*. <https://archive.org/details/womeninlineoffir0000sola/page/6/mode/1up>
- Stiehm J. (1981). *Bring Me Men and Women: Mandated Change at the U.S. Air Force Academy*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Taylor F. (1911). *The Principles of Scientific Management*. <https://archive.org/details/principlesofscie00taylrich>
- The Economist. (2022, 28 квітня). *Rape in the British military: women speak out*. [Відео]. <https://www.youtube.com/watch?v=5a9XRDC1pRE&t=202s>
- UN Women. (1995). *Beijing Declaration and Platform for Action*. https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/PFA_E_Final_WEB.pdf
- UN Women. (2006). *CEDAW and Security Council Resolution 1325: A Quick Guide*. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Media/Publications/UNIFEM/CEDAWandUNSCR1325eng.pdf>
- UN Women. (2022a). *Ukraine: New UN Women and CARE report highlights disproportionate impact of the war on women and minorities*. <https://www.unwomen.org/en/news-stories/news/2022/05/ukraine-new->

[un-women-and-care-report-highlights-disproportionate-impact-of-the-war-on-women-and-minorities](#)

UN Women. (2022b). *Rapid gender analysis of Ukraine*. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-05/Rapid-Gender-Analysis-of-Ukraine-en.pdf>

Weber M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization*. Oxford University Press.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Таблиця А.1. Характеристики організацій за Генрі Файолем

Назва категорії	Перелік характеристик організацій за Г. Файолем
Вплив задля виявлення ініціативи	Організація ефективного відбору; Заохочення ініціативи та відповідальності; Справедлива та відповідна винагорода за надані послуги; Звернення особливої уваги на єдиноначальність.
Централізація управління й контролю	Організація людей і матеріалів відповідає меті, ресурсам і вимогам концерну; Створення єдиного, компетентного енергійного керівного органу; Гармонізація діяльності та координація зусиль; Стеження за підтриманням дисципліни; Забезпечення підпорядкування індивідуальних інтересів загальним інтересам; Нагляд за матеріальним і людським порядком.
Чіткість поставлених цілей	Формулювання чітких і точних рішень; Чітке визначення обов'язків; Забезпечення продуманої підготовки та суворого виконання плану.

Джерело: Voxted (2017 с. 259).

Додаток Б.

Таблиця Б.1. Зміни та завдання першого та другого Національного плану

<p>Зміни внаслідок виконання першого Національного плану на період до 2020 року</p>	<p>Основні затверджені завдання другого Національного плану на період до 2025 року</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Скасовано заборону для жінок сержантського складу займати бойові посади у Збройних Силах; • Дозволено набір дівчат на навчання до військових та військово-морських ліцеїв; • Проведено ряд навчальних заходів для фахівців сектору безпеки й оборони, просвітницьких заходів для населення; • Продовжено фахову підготовку кадрів центральних та місцевих органів 	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення жінок сектору безпеки і оборони інфраструктурними об'єктами та матеріально-технічними умовами, що відповідають їх потребам; • Удосконалення документів в частині протидії сексизму, сексуальним домаганням, психологічному та сексуальному насильству, дискримінації під час прийняття на службу та виконання службових обов'язків; • Забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до закладів освіти сектору безпеки й оборони всіх рівнів та включення гендерної складової до навчального процесу; • Забезпечення належних умов для професійного розвитку жінок з-поміж осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, курсанток закладів вищої освіти, військових закладів вищої освіти, цільових груп Національного плану.

<p>виконавчої влади з питань порядку денного “Жінки, мир, безпека”;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вдосконалено систему захисту жінок і дівчат, які постраждали від конфлікту. 	<ul style="list-style-type: none"> • Розроблення інструментів для фіксації випадків злочинів проти життя і здоров’я, статевої свободи й недоторканості, честі та гідності особи в умовах конфлікту відповідно до стандартів ООН і НАТО; • Забезпечення врахування гендерного компонента під час формування складу штабів, комісій з питань реагування на безпекові виклики та виклики в їх діяльності; • Проведення просвітницьких заходів, інформаційних кампаній для фахівців сектору безпеки і оборони з метою залучення жінок до миротворчих процесів.
---	---

Джерело: (Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року, 2022)

Таблиця Б.2. Принципи політики НАТО та особливості виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325

<p>Принципи політики НАТО</p>	<p>Особливості політики НАТО щодо виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325</p>
<ul style="list-style-type: none"> • «Інтеграція» означає включення гендерних аспектів у все, що робить НАТО. Пріоритетом є зміцнення багатосторонньої системи 	<ul style="list-style-type: none"> • Надійна інституційна база — завдяки котрій НАТО має міцну інституційну структуру, яка підтримує безперервний і стійкий прогрес у просуванні гендерної рівності шляхом впровадження політики «Жінки, мир та безпека»;

<p>для діалогу та співпраці, а не конкуренції та розколу;</p> <ul style="list-style-type: none"> • «Інклюзивність» означає гендерний баланс у НАТО та національні сили та установи, які більш чуйно реагують на потреби жінок і чоловіків. Це надасть НАТО можливість знайти нові, менш мілітаризовані способи працювати над спільними цінностями свободи та демократії; • «Чесність» у політиці НАТО стосується підзвітності та дотримання міжнародних стандартів. Це означає дотримання тих самих принципів за столом «Північноатлантичної ради» чи «Військового комітету», котрі були затверджені під час запуску національного плану дій «Жінки, мир і трансформація безпеки». 	<ul style="list-style-type: none"> • Інтеграція гендерних перспектив — у контексті політики «Жінки, мир та безпека» гендерні аспекти послідовно враховуються в усій роботі НАТО – від планування до виконання; • Партнерство — що є співпрацею між НАТО та партнерами, котра сприяє реалізації порядку денного «Жінки, мир та безпека»; • Зовнішнє заручення — котре проявляється у тому, що робота НАТО над «Жінки, мир та безпека» сприяє та ґрунтується на зусиллях зовнішніх гравців, спрямованих на досягнення цілей порядку денного «Жінки, мир та безпека»; • Зв'язок, освіта, навчання та вправи — внаслідок чого люди, які служать на підприємствах НАТО, розуміють і здатні інтегрувати гендерні аспекти в усе, що робить НАТО; • Інклюзивність — жінки помітно відіграють активну та значущу роль у цивільних і військових структурах Альянсу, і спостерігається більш збалансоване представництво жінок і чоловіків на всіх рівнях і в усіх функціях НАТО; • Цілісність — НАТО має політику та заходи реагування, щоб забезпечити дотримання Альянсом найвищих стандартів поведінки.
--	--

Джерело: (НАТО, 2020, с. 8-9); (Нечипоренко та ін., 2016).

Додаток В.

Таблиця В.1. Відсоток військових жінок серед складу збройних сил

Назва країни	Рік	Відсоток військових жінок серед складу збройних сил
США ¹	2020	18%
Франція ¹	2020	15,2%
Великобританія ¹	2020	10,9%
Україна ²	2020	22,5%
Україна ³	2023	7,3%

Джерела: (Security Women, 2020)¹; (Мосьондз, 2021)²; (Слово і Діло, 2023)³.

Таблиця В.2: Успіхи й труднощі в діяльності міжнародних організацій військових жінок

Успіхи в діяльності міжнародних організацій військових жінок	Труднощі в діяльності міжнародних організацій військових жінок
<ul style="list-style-type: none"> • Отримання військовими жінками після початку Другої світової війни можливості долучатися до військово-морської служби, авіації, секретарських і волонтерських посад, зенітної зброї та інших галузей¹; • Висхідна тенденція щорічного зростання кількості військових 	<ul style="list-style-type: none"> • Менша частка військових жінок у збройних силах міжнародних країн у порівнянні з військовими чоловіками та горизонтальна гендерна сегрегація⁴; • Боротьба з наслідками, а не з причинами сексуального насилля пов'язаного з конфліктом (СНПК), з котрими стикаються військові жінки⁵.

<p>жінок в США, Франції та Великобританії²;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Позитивні зміни сприйняття рівних прав для військових жінок як необхідності для гендерної рівності³.	
--	--

Джерела: (Stiehm, 1981, с. 10)¹; (King, 2013)²; (Bullock, 1999, с. 315)³; (Таблиця Б.1.)⁴; (The Economist, 2022)⁵.

Додаток Г.

Рисунок Г.1. Кількість жінок, що є військовослужбовицями

Джерела: (Козубенко, 2021); (Укрінформ, 2023).

Таблиця Г.1. Види діяльності та успіхи й труднощі в діяльності українських організацій військових жінок

Види діяльності українських організацій військових жінок	Успіхи в діяльності українських організацій військових жінок	Труднощі в діяльності українських організацій військових жінок
<ul style="list-style-type: none"> Надання військовим жінкам елементів форми, полегшеної амуніції та інклюзивного цивільного одягу; 	<ul style="list-style-type: none"> Виготовлення та надання зручної жіночої форми для військових жінок під час повномасштабного вторгнення; 	<ul style="list-style-type: none"> Труднощі із залученням жінок до Збройних сил України, що має ефект у вигляді меншої частки військових жінок у

<ul style="list-style-type: none"> • Надання військовим жінкам необхідних для них засобів інтимної гігієни як прямої гуманітарної допомоги; • Дослідження труднощів й проблем, з котрими стикаються військові жінки під час та після служби; • Адвокація за захист прав чинних та колишніх військових жінок. 	<ul style="list-style-type: none"> • Зростання кількості та частки військових жінок серед військових Збройних сил України після початку російсько-української війни у 2014-ому році. 	<p>порівнянні з військовими чоловіками та горизонтальна гендерна сегрегація;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Відсутність стабільного джерела фінансування й невпевненість у майбутньому; • Психологічна нестійкість й вигорання; • Проблеми з житлом та безпекою; • Низька кількість звернень військових жінок, що зазнали сексуального насилля пов'язаного з конфліктом (СНПК).
---	---	---

Додаток Д.

Гайд для проведення інтерв'ю

Вступна частина:

Вітання, мене звати Кирило Самоздра. Я студент соціології 4 року навчання і зараз проводжу напівструктуроване інтерв'ю для моєї дипломної. Перш ніж ми почнемо інтерв'ю, я хотів би зазначити, що в рамках інтерв'ю не існує правильних чи неправильних відповідей на питання. Все що ви скажете, буде конфіденційною інформацією. В процесі інтерв'ювання буде використаний аудіозапис та нотування. Скажіть, будь ласка, ви не проти конфіденційного запису?

Питання для обговорення

1. Вступ (до 5 хвилин).

- 1а. Розкажіть, будь ласка, про себе. Чим ви наразі займаєтеся в українській організації, котра допомагає військовим жінкам під час повномасштабного вторгнення?

2. Блок 1 - Персональний досвід роботи в українських організаціях, що допомагають військовим жінкам (до 20 хвилин).

- 2а. Розкажіть, будь ласка, як ви долучилися до діяльності в українській організації, що допомагає військовим жінкам?

- Яка була ваша мотивація?

- 2б. Скажіть, будь ласка, коли ви долучилися до діяльності в українській організації, що допомагає військовим жінкам? Це було до початку повномасштабного вторгнення у 2022 році чи після початку? *Якщо на попереднє запитання відповідь була "до початку повномасштабного вторгнення":*

- Що змінилося у вашій діяльності після початку повномасштабного вторгнення?

- 2в. Як на вашу думку, повномасштабна війна вплинула на діяльність вашої організації?

3. Блок 2 - Вплив політик міжнародних організацій, України, ООН та НАТО на діяльність працівниць українських організацій, що допомагають військовим жінкам (до 20 хвилин).

- 3а. На вашу думку, як саме напрямки діяльності вашої організації сходяться з тим, що вже робить держава для військових жінок?

- Що робить для військових жінок ваша організація, чого не робить держава?

- 3б. На вашу думку, яким є вплив політики України щодо військових жінок на діяльність вашої організації?

- Як саме держава допомагає чи заважає вашій організації?

- 3в. На вашу думку, чи держава забезпечує військових жінок матеріально-технічними умовами, що відповідають їх потребам?

- Чи робить держава достатньо для військових жінок? І чи є щось, з чим доводиться допомагати військовим жінкам в рамках діяльності вашої організації?

- Чи є щось в становищі військових жінок, що діяльність вашої організації неспроможна змінити, і ці проблеми може розв'язати виключно держава?

- 3г. Чи з'явилися у вашої організації нові партнерства після початку повномасштабної війни?

- Чи можете ви розповісти про досвід співпраці вашої організації з державними інституціями, якщо такий був?
- Чи можете ви розповісти про досвід співпраці вашої організації з міжнародними організаціями, якщо такий був?

- Чи є у вашої організації потреби в допомозі з боку держави чи міжнародних організацій?

4. Блок 3 - Успіхи та труднощі в діяльності працівниць українських організацій, що допомагають військовим жінкам (до 20 хвилин).

- 3а. Можете, будь ласка, детальніше розповісти про наявні напрямки діяльності вашої організації, котрі допомагають українським військовим жінкам?

- Який з цих напрямків діяльності ви могли б назвати основним?

Якщо респондентка долучилася до організації до початку повномасштабного вторгнення:

- Що змінилося в напрямках діяльності вашої організації після початку повномасштабного вторгнення?

- 3б. З якими труднощами у напрямках допомоги військовим жінкам стикається наразі ваша організація?

- Чи стикаєтеся ви з труднощами персонально, під час робочого процесу? Та чи могли б ви сказати, що ці труднощі пов'язані з війною?

- 3в. Які успіхи у діяльності організації під час війни ви могли б виокремити?

- Чи могли б ви виділити ваші персональні досягнення на роботі?

- 3г. Чи є у вас плани на майбутнє, в рамках вашої діяльності в організації?

- Чи знаєте ви плани майбутньої діяльності вашої організації щодо допомоги військовим жінкам?

5. Завершення (до 5 хвилин).

- 4а. На цьому пропоную завершувати. Чи хочете ви ще щось додати або, можливо, відчуваєте, що щось не було обговорено під час інтерв'ю?

- 4б. На жаль, для цього важливого дослідження знайшлося небагато людей що мають час на інтерв'ю. Чи є у вас знайомі, що теж працюють в організаціях котрі допомагають у цілому військовим жінкам?

- Чи могли б ви порадити декількох людей, будь ласка, котрих я можу опитати?

Дякую за виділений вами час. Мені було дуже цікаво послухати про ваш досвід з цієї теми, котра, на мою думку, потребує більше уваги в українському суспільстві.

Додаток Е.

Таблиця Е.1. Формальні ознаки вибірки

Форма діяльності	Локальність	Час долучення до діяльності організації
Залученість в організації, у маніфестах або цілях котрих значаться одні з наступних видів діяльності на підтримку українських військових жінок: гуманітарна допомога, адвокація прав, медико-психологічна допомога, консультації, навчання, культурні проекти.	Працівниці що займаються діяльністю на підтримку українських військових жінок в Україні.	- Працівниці які долучилися під час повномасштабного вторгнення (пізніше 24.02.2022); - Працівниці, які долучилися після початку російсько-української війни у 2014 році (20.02.2014 - 24.02.2022).

Таблиця Е.2. Дані респонденток, котрі є працівницями українських організацій військових жінок

Статус респондентки	Ім'я та прізвище	Належність до української організації військових жінок	Статус або посада	Тривалість інтерв'ю
Спеціальна респондентка №1	Олена Шевченко	«Марш Жінок»	Засновниця та операційна директорка	27 хвилин

Спеціальна респондентка №2	Олена Зайцева	«Жінки в Обороні»	Засновниця та директорка	69 хвилин
Спеціальна респондентка №3	Макс	«Військові ЛГБТ»	Координаторка спільноти військових жінок «Посестри»	37 хвилин
Спеціальна респондентка №4	Марина Лазаренко	«Жіночий ветеранський рух»	Виконавча директорка	Відповіді надійшли у текстовому форматі
Спеціальна респондентка №5	Євгенія Гордієнко	«Arm Women Now»	Проектна менеджерка	29 хвилини
Спеціальна респондентка №6	Альона Грузіна	«Гендер в Деталях»	Комунікаційниця	58 хвилин
Спеціальна респондентка №7	Ксенія Самойлич	«Швейна рота»	Співзасновниця	50 хвилин
Спеціальна респондентка №8	Катерина Примак	«Жіночий ветеранський рух»	Співзасновниця та засновниця жіночого руху	74 хвилини

Додаток Ж.

Таблиця Ж.1. Залучення респонденток до діяльності в українських організаціях військових жінок та їх мотивація

Ім'я та прізвище респондентки та назва організації	Тривалість долучення респондентки до діяльності в організації	Мотивація респондентки долучитися до діяльності організації	Процес долучення респондентки до діяльності організації
Олена Шевченко, «Марш Жінок»	2018 рік, заснувавши правозахисні організації до цього.	Прагнення допомагати вразливим соціальним групам, через адвокацію прав та гуманітарну допомогу.	Заснувала організацію після успішного проведення Маршу жінок на 8 березня.
Олена Зайцева, «Жінки в Обороні»	2024 рік, заснувавши організацію, до цього працюючи в міжнародних організаціях.	Добровільно взяти участь в діяльності організації що допомагає саме військовим жінкам; Донести інформацію про те, що існують достатньо жінок що можуть бути долученими до керівних посад.	Запропонували долучитися до організації в якості директорки під час створення ідеї організації.
Макс, «ЛГБТ військові»	2022 рік, до цього бувши військовою жінкою що належить до ЛГБТ+ спільноти.	Надавати підтримку ЛГБТ військовим жінкам від себе та від організації через особисту стурбованість їх становищем.	Завдяки нетворкінгу, через два роки після знайомства з організацією долучилася до неї в якості координаторки спільноти військових жінок «Посестри».
Марина Лазаренко, «Інститут гендерних програм»	2017 рік, до цього бувши організаторкою публічних заходів.	Діяльність організації збігається з персональними цінностями; Важливо щоб військові жінки були захищеними; Долучення до створення професійної армії де є гендерна рівність.	Долучилася за запрошенням колежанки спочатку як менеджерка.
Євгенія Гордієнко, «Arm Women Now»	2015 рік, заснувавши організацію, працюючи в іноземних компаніях.	Обурили проблеми що попри дуже велику і постійну зростаючу кількість жінок у секторі безпеки й оборони, вони не мають відповідного забезпечення, жінкам видавали чоловічу військову форму й чоловічу спільну білизну.	Заснувала організацію.
Альона Грузіна, «Гендер в Деталях»	2021 рік, до цього вчилася на культурологиню.	Писати про актуальні труднощі котрі пов'язані з гендерною рівністю в Україні.	Почала опрацьовувати тексти для соцмереж та статті.

Ксенія Самойлич, «Швейна рота»	2022 рік, до цього працювала інженеркою-геологинею.	Мала бажання спробувати зайнятися волонтерством в організаціях. Сподобалося допомагати, спілкуватися та підтримувати людей похилого віку; Захотіла заснувати власну організацію через потребу допомагати військовим після початку повномасштабної війни.	Заснувала організацію.
Катерина Приймак, «Жіночий ветеранський рух»	2015 рік, до цього працюючи в комерційних компаніях.	Адвакувала відкриття бойових посад для військових жінок; Через незадовільнені потреби військових жінок в армії; Покращувати життя ветеранів і військових жінок для того, щоб Україна була більш обороноздатною.	Заснувала організацію.

Таблиця Ж.2. Зміни у діяльності респонденток після початку повномасштабної війни

Ім'я та прізвище респондентки та назва організації	Діяльність респондентки до початку повномасштабної війни	Діяльність респондентки після початку повномасштабної війни
Олена Шевченко, «Марш Жінок»	Організація щорічної ходи жінок на 8 березня; Адвокатська робота щодо ратифікації Стамбульської конвенції; Організації публічних акцій та зборів підписів під петиціями.	Організація відкриття декількох шелтерів для жінок та розвиткових хабів в чотирьох регіонах України; Організація допомоги у наданні: соціальних послуг, їжі, продуктах гігієни, підтримці вагітних, багатодітних, жінок з дітьми та внутрішньо переміщених осіб; Організація допомоги українським військовим жінкам на фронті, в ЗСУ з забезпеченням базових потреб у гігієні, у медикаментах і у всьому, що стосується виживання, як каремати, форма, берці та інше.

Олена Зайцева, «Жінки в Обороні»		Створення спільноти для співпраці, менторства, обміну знаннями та досвідом, визнання досягнень і підтримки в професійній реалізації жінок в обороні та адвокації за рівні права та можливості жінок; Активно долучається до адвокаційної діяльності в рамках виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”; Не тільки реалізовувати напрямки допомоги військовим жінкам, але й комплексно розвивати цей сектор, оцінювати потреби та комунікувати з військовими жінками щодо їх труднощів; Дослідження СНПК стосовно військових жінок.
Макс, «ЛГБТ військові»		Комунікація та публічні виступи з представниками й представницями ЗМІ та дослідниками й дослідницями; Перенаправлення запитів ЛГБТ військових жінок до спеціалісток і спеціалістів з сексології, психології, юриспруденції та медичної допомоги котрі допоможуть у розв’язанні їх потреб та проблем.
Марина Лазаренко, «Інститут гендерних програм»	Координувала проєкт «Невидимий Батальйон» - дослідження та адвокаційну кампанію.	Окрім дослідницької та адвокаційної діяльності, на особистому рівні стала долучатися до гуманітарної допомоги військовим жінкам.
Євгенія Гордієнко, «Arm Women Now»	Співзаснування організації.	Робота на посаді проєктної менеджерки.
Альона Грузіна, «Гендер в Деталях»	Опрацьовувала тексти для соцмереж та статей, про фемінізм, сурогатне материнство та ЛГБТ.	Проведення заходів та лекцій як комунікаційниці щодо фемінізму та військових жінок; Надання інтерв’ю та публічних виступів щодо фемінізму та військових жінок.
Ксенія Самойлич, «Швейна рота»		Декілька місяців працювала кравчиною та шила балаклави, панамы, футболки, термобілизну та адаптивний одяг для військових; Шукала приміщення для роботи; Залучала фінанси на діяльність завдяки зборам; Пошук волонтерів та волонтерок для організації; Ведення соціальних мереж організації.
Катерина Приймак, «Жіночий ветеранський рух»	Адвокація відкриття бойових посад для військових жінок; Задоволення потреб військових жінок що є ветеранками.	Залучення фінансування в організацію; Забезпечування стабільності в організації; Репрезентація організації в медіа та публічних зустрічах.

Додаток 3.

Таблиця 3.1. Зміни у напрямках діяльності українських організацій військових жінок після початку повномасштабної війни

Ім'я та прізвище респондентки та назва організації	Напрямки діяльності до початку повномасштабної війни	Напрямки діяльності після початку повномасштабної війни
Олена Шевченко, «Марш Жінок»	Щорічна хода жінок на 8 березня; Адвокація ратифікації Стамбульської конвенції; Організація публічних акцій та зборів підписів під петиціями; Психологічна допомога українським жінкам.	Відкриття декількох шелтерів для жінок та розвиткових хабів в чотирьох регіонах України; Надання гуманітарної допомоги у вигляді: соціальних послуг, їжі, продуктах гігієни, підтримці вагітних, багатодітних, жінок з дітьми та внутрішньо переміщених осіб; Допомога українським військовим жінкам на фронті, в ЗСУ з забезпеченням базових потреб у гігієні, у медикаментах і у всьому, що стосується виживання, як каремати, форма, берці та інше; Співпраця з ООН, Європейським Союзом і Рада Європи в Україні; Створення кризової лінії допомоги для жінок в чат-боті; Консультування жінок військових і членів їх сімей; Відкриття онлайн форм для запитів військових жінок.
Олена Зайцева, «Жінки в Обороні»		Менторство і лідерство для жінок що хочуть займати лідерські та керівні посади; Навчання військових жінок; Співпраця і взаємодія між військовими жінками; Захист від порушень прав, в особливості у випадках СНПК; Ресурсне забезпечення військових жінок.
Макс, «ЛГБТ військові»		Адвокація за легалізацію одностатевих партнерств, що визначені законопроектом №9103; Надання гуманітарної медичної, юридичної та психологічної допомоги ЛГБТ+ військовим жінкам, та надання онлайн консультацій з приводу отримання допомоги; Розробка освітніх програм для покращення ставлення до ЛГБТ+ людей.
Марина Лазаренко, «Інститут гендерних програм»	В організації працювали як цивільні жінки, так і військові жінки котрі були ветеранками; Основними напрямками організації були дослідницька та адвокаційна діяльність; Дослідження та адвокаційна компанія «Невидимий	В організації не додалося нових напрямків діяльності, проте організація була вимушена суттєво скоротити кількість активних проєктів; В організації залишилися працювати лише цивільні жінки, а військові жінки котрі були ветеранками – повернулися на фронт та очолили великі волонтерські штаби; Команда суттєво зменшилася, бо велику частину працівниць організації складала військові жінки котрі повернулися на фронт; Дослідження сексуальних домагань у військовій сфері, створення онлайн курсу для військових, створення чат-бота, робота над розробкою механізму з запобігання та протидії сексуальним домаганням та насиллю за ознакою статі; Адвокаційна діяльність за доступ до військової освіти для жінок;

	<p>Батальйон», та результат у вигляді прийняття Закону про рівні права та можливості для жінок та чоловіків; Дослідження особливостей повернення до цивільного життя військових жінок та чоловіків; Дослідження сексуальних домагань у військовій сфері; Моніторингове дослідження становища прав військових жінок; Адвокаційна діяльність за доступ до військової освіти для жінок.</p>	<p>Моніторингове дослідження становища прав військових жінок.</p>
<p>Євгенія Гордієнко, «Arm Women Now»</p>	<p>Опіка мешканцями Оболонського району; Відстоювання зелених зон від забудови.</p>	<p>Забезпечення військових жінок жіночою військовою формою – літньою та зимною; Проведення розвантажувально-психологічних заходів для військових жінок: 1) концерти за участі українських зірок, співаків, співачок, коміків, 2) майстер-класи, частування, 3) Форуми, семінари й круглі столи щодо реабілітації жінок ветеранів і ветеранської політики загалом; Ведення YouTube-каналу з інтерв'ю з військовими жінками; Просування меседжів про рівність, гідність, повагу до жінок у секторі безпеки й оборони та рівний доступ до кар'єрного зростання; В рамках адвокаційної кампанії проводять виставки форми, амуніції, фотовиставки, в тому числі в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі; Організація зборів на взуття, жіночі бронезилети, шкарпетки; Планується просувати культурно-мистецький контекст, видання книги та розробка контенту для Youtube каналу; На початку повномасштабного вторгнення допомагали сім'ям ВПО, багатодітним родинам. По Київській області після деокупації багато чого розвозили; Діяльність стала інтенсивнішою, стало значно більше запитів по роботі, і їх не стає менше.</p>
<p>Альона Грузіна, «Гендер в Деталях»</p>	<p>Написання статей, новин та інших публікацій стосовно тем фемінізму, гендерної рівності та ЛГБТ+; Активно не співпрацювали з іншими організаціями військових жінок та</p>	<p>Інформує про діяльність інших організацій військових жінок, котрі надають їм гуманітарну, психологічну, юридичну допомогу чи якісь можливості. Перенаправлення запитів до «ЮрФем», «Жіночий ветеранський рух» та «Юридичнка сотня»; Систематичні збори для військових жінок; Активна співпраця з «Жіночим ветеранським рухом», у форматі офлайн подій, фестивалів, благодійних аукціонів і так далі; Інформаційні й аналітичні матеріали та інтерв'ю щодо: проблеми з котрими стикаються військові жінки на фронті,</p>

	робили матеріали про цю тему дуже рідко.	пам'ять про загиблих військових жінок, проблеми реабілітації, проблеми забезпечення тощо; Долучені зараз до реалізації петиції щодо впровадження механізму реагування на насильство та домагання в ЗСУ; Взаємодія з організаціями що допомагають військовим жінкам, набула системності й набагато вищого пріоритету; Організації з котрими співпрацюють фіксують СОП й домагання до військових жінок та адвокатують за їх захист; Організації з котрими співпрацюють з мережами магазинів, щоб залучити більше коштів на власну діяльність; Продаж мерчу, дохід з котрого піде на потреби військових жінок.
Ксенія Самойлич, «Швейна рота»		Пошиття балаклав, панам, футболок, плашів-дошовиків, сідушок, ортопедичні подушки, термобілизни, адаптивного одягу та військової форми для військових жінок та чоловіків; Разова або постійна допомога понад 90 лікарям та стабілізаційних пунктів; Адресна форма доставки одягу для військових; Допомога фонду «Землячки» з пошиттям термобілизни.
Катерина Приймак, «Жіночий ветеранський рух»	Проекти з підтримки та реінтеграції військових жінок.	Адвокація прав військових жінок та військових жінок ветеранок; Благодійний фонд, що надає пряму військову допомогу, і допомагає військовим жінкам що зазнали поранень; Соціальне підприємство, яке відшиває жіночу військову форму і передає військовим жінкам; В організації стало працювати більше цивільних людей, і взагалі організація збільшилася; Відбувся розвиток у фандрейзингу, стали давати більше коштів на діяльність організації через благодійність; Організація є фасилітатором послуг для військових жінок; Система залучення професійних кадрів; Фасилітація прав військових жінок що є ветеранками.

Таблиця 3.2. Вплив державних та міжнародних політик на організації українських військових жінок та на військових жінок

Ім'я та прізвище респондентки та назва організації	Відношення до державного забезпечення військових жінок	Вплив державних та міжнародних політик на діяльність організації респондентки
Олена Шевченко, «Марш Жінок»	Держава майже нічого не робила з початку повномасштабного вторгнення; Державна форма для військових жінок, не підходить для того, аби військові жінки на передовій могли її використовувати; Держава не збирає потреби військових жінок; Військові жінки скаржаться і на сексизм, і на сексуальні домагання, і на відсутність, звичайно, психологічної допомоги.	Держава: Не заважає і не допомагає, і від держави не було спроб допомогти організації; Немає співпраці з державою щодо напрямків діяльності пов'язаних з військовими жінками; Мають бути створені державні реабілітаційні заходи, створені психологічні групи, навчений персонал, Є потреби військових жінок у ЗСУ, котрі жодна громадська організація не здатна покрити; Міжнародні організації: Існує документальна база ООН, що впливає на діяльність організації. Через принцип

		«нейтральності» ми не можемо надавати допомогу комбатантам – в тому числі військовим жінкам.
Олена Зайцева, «Жінки в Обороні»	<p>В багатьох сферах держава виконує свою роботу неефективно; Держава немає звернень від військових жінок щодо порушень їх прав, хоча організації українських військових жінок отримують їх сотнями;</p> <p>Військові жінки не довіряють державі й не вірять в те, що держава надасть їм якусь реальну допомогу принаймні, в цих питаннях; Держава не захищає жінок від гендерно-зумовленого насильства і домагань. Немає жодного судового рішення на користь жінки. Держава розглядає злочини тільки зі сторони агресора; Держава не забезпечує менторство та лідерство для жінок; Держава розглядає злочини тільки зі сторони агресора; Держава не забезпечує жінок інклюзивною жіночою формою; Законодавство потребує змін задля розв'язання проблем військових жінок.</p>	<p>Держава: Відкрито співпрацюємо з державою та міжнародними організаціями; Міністерство оборони, НАТО, Нацгвардія, та Державної прикордонної служби були готові допомагати, сприяти й співпрацювати; Буде супротив коли ми зіштовхнемося з якимись питаннями, які не вигідні для держави котрі вона не хоче розв'язувати, як сексуальне насилля від українських військових; Були окремі негативні випадки взаємодії з представниками держави та міжнародних організацій.</p> <p>Міжнародні організації: Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” бачить військових жінок як потерпілих та недопрацьовує те що стосується жіночого лідерства і прийняття участі. Цей документ не підходить під українські реалії. Частина роботи з виконання «Жінки, мир, безпека» перекладається на громадські організації, а не на держави. Немає механізму впливу на держави, щоб вони виконували ці документи більш ефективно. Гендерні радники не мають реальної влади зазначеної в «Жінки, мир, безпека»; Залежно від міжнародних організацій, зазвичай співпраця плідна завдяки спільним заходам, консультаціям та фінансовій допомозі.</p>
Макс, «ЛГБТ військові»	<p>Часто держава не допомагає та працює на «від'єбись»;</p> <p>Держава надає психологів, психологинь, проте вони можуть мати недостатню професійну кваліфікацію, і організація надаватиме їх від себе;</p> <p>Не приймають законопроекти №9103 та №5488 щодо прав ЛГБТ+, що заважає військовим жінкам що не можуть заключити одностатеве цивільне партнерство;</p> <p>Пізнє та неякісне державне виробництво літньої жіночої форми та бронжилетів;</p> <p>В армії відсутня системна протидія домаганням та насильству від держави;</p> <p>Держава погано забезпечує українських військових жінок необхідними для них гуманітарно-технічними умовами.</p>	<p>Держава: Організація відкриває збори та на отримані кошти надає підтримку військовим жінкам чий потреби недостатньо розв'язала держава; Третина людей в державі справді допомагає організації, третина людей в державі удає вигляд що допомагає та третина людей в державі дискримінує та голосує проти нашої діяльності;</p> <p>Організацію часто запрошують державні органи як представників громадянського суспільства, співпрацюють з державою на пряму;</p> <p>Організовується виставка у Верховній Раді про ЛГБТ-військових та їх вклад в війну, що реалізовується з безпосередньо міжфракційними об'єднаннями “Рівні можливості”;</p> <p>Організація тісно співпрацює з депутаткою Інною Совсун та її командою. Разом з її командою зібрали 350 листів від депутатів на підтримку цивільних партнерств;</p> <p>Державна допомога та підтримка конче потрібна;</p>

		<p>Планується співпраця з міністерствами для впровадження освітніх програм, направлених на покращення ставлення до ЛГБТ+ людей, в тому числі військових жінок;</p> <p>Міжнародні організації: Організація фінансується міжнародними організаціями, а саме NDI - національний демократичний інститут США та “Мережею Лідерів Геїв” – Швейцарія; Міжнародні організації можуть неабияк допомогти організації експертно чи через послуги.</p>
<p>Марина Лазаренко, «Інститут гендерних програм»</p>	<p>Сексуальні домагання до військових жінок – довгий час була дуже табуованою темою; Держава не забезпечує військових жінок матеріально-технічними умовами що відповідають їх потребам; Довгий час у військових жінок не було жіночої форми від держави; У питаннях матеріально-технічних ще дуже багато роботи по: білизні, формі, забезпеченню гігієнічними засобами, медичних послуг (наявності гінекологів) тощо.</p>	<p>Держава: Діяльність організації націлена на створення умов для змін у державі. Багато тем щодо військових жінок залишаються не актуалізованими державою; Експертиза щодо питань гендерної рівності знаходиться в громадському секторі, а не в системі державних структур; Організація дипломатично співпрацює з державним сектором, з перемінним успіхом; Не можна сказати, що держава заважає чи допомагає; У співпраці з державою проводилися тренінги для військових жінок. Співпрацювали з Військовою службою правопорядку над розробкою механізму протидії сексуальним домаганням; Питання становища військовослужбовиць та військовослужбовців – це питання рівня держави, як зміни у законодавстві чи організація загальних закупівель; З урахуванням того, що організація працює на національному рівні, якісна співпраця з державним сектором необхідна.</p> <p>Міжнародні організації: Більша частина проєктів організації була підтримана міжнародними донорськими організаціями; Співпрацювали з ООН Жінки в Україні, Центром сприяння демократії Посольства США, Фондом «Східна Європа» та іншими; Через те що системна робота потребує великого ресурсу, без співпраці з міжнародними організаціями важко.</p>
<p>Євгенія Гордієнко, «Arm Women Now»</p>	<p>Не так давно, військові жінки були вимушені ходити в чоловічій формі, підшивати її, перешивати, та отримувати від держави чоловічі труси; Взуття. шоломи та бронжилети для військових жінок, котрими забезпечує держава, переважно маленького розміру; Обмежений доступ військових жінок до медичних послуг, в особливості гінекологічних та інтимних.</p>	<p>Держава: Співпрацюють з державою й усі зміни проходять на ходу. Держава не завжди справляється, бо на щось просто не вистачає часу, щось вони вважають недоречним; Все ще існує велика кількість патріархальних стереотипів в державі. І тому досить довго питання гендерно орієнтованого забезпечення відходило на другий план. Типу: “Навіщо, не на часі”, — і так далі; Держава неохоче відпускати військових жінок на навчання від нашої організації. Ця проблема</p>

		<p>стосується усіх галузей сектору безпеки і оборони;</p> <p>Респондентка не може сказати, що держава допомагає її організації. В кращому випадку, вона не заважає. Це скоріше її та інші організації допомагають їй рухатися в питанні допомоги військовим жінкам в правильному напрямку;</p> <p>Організація респондентки та інші організації військових жінок не можуть розв'язувати більшість проблем військових жінок – їх може розв'язати виключно держава, що в її компетенції;</p> <p>Організація підписала меморандум про співпрацю з Міністерством оборони, Державною прикордонною службою та 112 бригадою Територіальної оборони Збройних сил України. На черзі Національна гвардія, "АЗОВ", спецпідрозділ Нацполу "Лють";</p> <p>На запити організації держава завжди упирається;</p> <p>Навіть коли держава погоджується на співпрацю, вона не враховує потреби організацій та не забезпечує організації грошима;</p> <p>Організації потрібні меморандуми про співпрацю з органами влади, в тому числі з сектором безпеки й оборони, для того, щоб організація могла це показувати потенційним донорам.</p> <p>Міжнародні організації:</p> <p>Організація співпрацює з: ООН-Жінки, посольство Великобританії, посольство США, Nordic Centre for Gender in Military Operations;</p> <p>Для міжнародних донорів все, що пов'язано з армією, фінансується дуже погано, бо все це завжди рахується як те, чим має опікуватися держава;</p> <p>Інші організації отримують гроші від міжнародних донорів не прозоро, через спільні зв'язки. В її організації такої можливості немає;</p> <p>Через те що організація респондентки не займалося напрямками допомоги військовим жінкам до 2022 року, організація не до кінця адаптувалася та визначила механізми залучення грантових коштів;</p> <p>Попри те що організація допомагає військовим жінкам лише одягом, міжнародні організації сприймають це як порушення резолюції «Жінки, мир, безпека» - допомогу комбатантам, та не надають фінансування;</p> <p>У посольства Великобританії, посольства США, ООН та National Democratic Institute дуже серйозні безпекові протоколи;</p> <p>З НАТО легко співпрацювати, проте в них складна система фінансування — 50% коштів до і 50% після закриття всієї звітності;</p> <p>В організації потреба в інформаційній підтримці.</p>
--	--	--

<p>Альона Грузіна, «Гендер Деталях»</p>	<p>Може виникнути загальна нестача забезпечення військових в конкретний період; Майже усе в контексті допомоги військовим жінкам, держава робить недостатньо; Бойові посади стали доступні жінкам лише у 2018 році, попри те що військові жінки вже обіймали ці посади; Жіноча літня форма стала доступна лише у 2023 році; Наразі держава затверджує приватні ініціативи щодо допомоги військовим жінкам, а мала б їх ініціювати; Існує проблема забезпечення жінок необхідними медикаментами та засобами гігієни; Проблема сексуального насилля поки що не вирішена державою на законодавчому рівні; Багатьох жінок не беруть у військо вже на етапі відвідування ТЦК; Жодна справа щодо СОГІ стосовно військової жінки не була доведена до відповідальності злочинців. Кілька випадків стали медійно відомими але, на жаль, винні так і не понесли відповідальності. Влада визнає наявність таких випадків, але сьогодні поки так і не реалізували механізм запобігання та покарання; Військові жінки відчувають труднощі через неможливість демобілізуватися; Військові жінки зіштовхуються з сексизмом в армії та не розуміють на який захист від держави вони можуть розраховувати.</p>	<p>Держава: Організації військових жінок роблять роботу за державу; Держава не допомагає. Для виготовлення форми не достатньо тільки приватної ініціативи й цеху, треба щоб Міноборони заключили контракт і налагодили постачання; Держава не заважає, і є багато поліпшень після початку повномасштабного вторгнення; Держава організовує форуми для організацій військових жінок; Організація співпрацює з державою стосовно реалізації петиції щодо впровадження механізму реагування на насильство та домагання в ЗСУ; З боку держави немає якоїсь активної ініціативи, проте з боку держави немає і заперечень; Багато організацій військових жінок часто присутні у державних ініціативах стосовно військових жінок; Міжнародні організації: Багато організацій військових жінок часто виступають на міжнародних конференціях стосовно військових жінок.</p>
<p>Ксенія Самойлич, «Швейна рота»</p>	<p>Для військових жінок держава не робить адаптивний одяг, його робить тільки організація «Швейна рота»; На її думку, держава не забезпечує військових жінок необхідним одягом.</p>	<p>Держава: Держава не помічає діяльність організації, не допомагає і не заважає; Організація не контактує з державою та знаходиться на самозабезпеченні. Організація лише зареєструвала в податковій картку для збору коштів; Було б краще і легше організації, якби держава також шила адаптивний одяг для військових жінок; Міжнародні організації: Позитивно оцінює досвід співпраці з міжнародними організаціями, адже завдяки йому вдалося забезпечити адаптивним одягом декілька лікарень; Допомагають матеріалами для шиття: українсько-німецький центр у Німеччині — «Schleswig-Holstein», канадська організація «Rotary International» та гуманітарні</p>

		організації з Швеції, Німеччини, Англії, Фінляндії.
Катерина Приймак, «Жіночий ветеранський рух»	<p>Організація робить те що мала б робити Міністерство у справах ветеранів – фасилітувати послуги для військових жінок;</p> <p>Держава нічого не робить для військових жінок. Єдине, що зроблено для них за цей період — це прийнята на забезпечення жіноча форма, літній костюм. Зимовий — досі ні;</p> <p>Немає системи професійного залучення, щоб приходили новобранки;</p> <p>Погана ситуація з демобілізацією;</p> <p>Держава недостатньою мірою забезпечує військових жінок одягом та формою;</p> <p>Жіноча військова форма для військових може не підходити за розміром, через що військові жінки вимушені самостійно обмінювати, перешивати чи купляти іншу форму;</p> <p>Військові жінки що мають інвалідність не можуть отримати в селах медичні послуги;</p> <p>Відсутні необхідні програми з реінтеграції, діджиталізації та освіти у цілому для військових жінок що є ветеранками;</p> <p>Держава «просрала» військові інституції, потенційний рівень мобілізації, повагу військових жінок та пар військової служби;</p> <p>Насамперед проблема у непотизмі в Генштабі;</p> <p>Держава не може попереджувати та втручатися у ситуації з СНПК щодо військових жінок.</p>	<p>Держава: Держава впливає законодавчо на діяльність організації; Організація має співпрацю та взаємодію з органами державної влади; Фінансування від держави може допомогти, проте воно є неякісним, в порівнянні з фінансуванням від міжнародних донорів; Організація не може дати корпоративну систему, яку може та має дати держава; З'явилися нові державні фонди що підтримують організацію, проте, від них лише негативний досвід, через постійні проблеми зсередини фонду. В їх внутрішній роботі відбулися проблеми, через котрі зірвався один з проєктів; У співпраці з державою завжди багато зайвої бюрократії; Незрозуміло працюють закони, котрі потрібно переписати наново; Військові частини реєструють малу кількість військових жінок, або нереєструють взагалі, що ускладнює надання допомоги;</p> <p>Міжнародні організації: Фінансування від міжнародних донорів є, і воно краще ніж від держави; Організацію, після початку труднощів через повномасштабну війну, врятували міжнародні партнери; Організація залучила більше донорів, але не вистачає можливостей підтримувати їх; З'явилися нові міжнародні фонди що підтримують організацію; У співпраці з міжнародними організаціями виникають лише несуттєві труднощі, і вони швидко вирішуються завдяки вдалій комунікації.</p>

Додаток И.

Таблиця И.1. Труднощі в діяльності українських організацій військових жінок після початку повномасштабної війни¹

Ім'я та прізвище респондентки та назва організації	Персональні труднощі працівниць організації ²	Труднощі в реалізації напрямків діяльності організації
Олена Шевченко, «Марш Жінок»	Кібербулінг, фізичні загрози, погрози та напади представників праворадикальних антигендерних організацій, через діяльність в організації котра позиціонує свою діяльність як феміністичну. Передчуття, що через недостатню ефективну роботу в організації, в Україні може бути культурне повернення до традиційно-ціннісних рамок, тому є потреба завжди працювати більше.	Адвокаційний напрямок діяльності став неперіоритетним через більш актуальні напрямки допомоги військовим жінкам; Відсутність взаємодії з державою; Небажання державних органів та інституцій системно працювати над розв'язанням питання незабезпечення військових жінок; Кризовий менеджмент впродовж півтора року з 24 лютого; Зменшення фінансового ресурсу організації; Принцип «нейтральності» в документальній базі ООН породжує труднощі, адже ми обмежені у допомозі військовим жінкам, адже не можемо допомагати військовим жінкам зброєю, лише нелетальними засобами.
Олена Зайцева, «Жінки в Обороні»	Агресія та приниження та заперечення експертності від людей недотичних до допомоги військовим жінкам; Конфлікти через неповагу до прав жінок, в тому числі з потенційними робочими партнерами та партнерками, що провокує знецінення та підрив сил.	Не виділяються достатньо коштів на реалізацію Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”; Дуже багато діяльності базується на стандартах НАТО та ООН котрі є нерелевантними в Україні; Медійне толерування порушень прав військових жінок.
Макс, «ЛГБТ військові»	Через роботу в організації що захищає права та допомагає українським ЛГБТ+ військовим, може зіштовхуватися з дискримінацією та відчувати загрозу нападу; Страх, що через роботу в організації що захищає права та допомагає українським ЛГБТ+ військовим, родичі можуть відчувати занепокоєння, стати жертвою нападу тощо.	Складно організувати заходи з військовими через різний графік ротаций, географічну розкиданість тощо. Через це ще жодного разу не збиралося необхідною кількістю людей і не вдавалося провести заходи; Є велике коло проблем, які організація могла б вирішити. Але політичної волі держави часто недостатньо для ініціювання співпраці з організацією.
Марина Лазаренко, «Інститут гендерних програм»	Має труднощі з особистим ресурсом та внутрішньою стійкістю; Втома через життя в умовах постійної невизначеності; Швидке вигорання що потребує багато часу на відновлення;	Команда суттєво зменшилася, бо велику частину працівниць організації склали військові жінки котрі повернулися на фронт; Інколи, співпраця з державою може бути непродуктивною; Повільне реагування державного сектору на запити від організації;

	<p>Вимушені зміни у підходах до відпочинку та навантаження, щоб мати можливість далі працювати.</p>	<p>Необхідність більшої кількості ресурсів на актуалізацію поточних напрямків; Багато майбутніх напрямків діяльності довелося заморозити через повномасштабне вторгнення, бо вони були б «не на часі».</p>
<p>Євгенія Гордієнко, «Arm Women Now»</p>	<p>Через те що організація волонтерська – працює без заробітної плати; Не бачить того відгуку з боку держави, який хотіла б бачити; Ображає ставлення жінок, котрі працюють на тилкових посадах, а відносяться без поваги; Сильне вигорання; Робота без відпусток та майже без вихідних, що дуже складно; В теплий період року їздять на Донбас, де знімають інтерв'ю. Це досить небезпечно і стресово — пару разів потрапляли під обстріли; Брак часу, у цілому.</p>	<p>В організації серйозні проблеми з фінансуванням, котрі погіршуються з часом. Організація не отримує фінансування та є цілком волонтерською організацією; Інші організації отримують гроші від міжнародних донорів не прозоро, через спільні зв'язки. В її організації такої можливості немає; Через те що організація респондентки не займалася напрямками допомоги військовим жінкам до 2022 року, організація не до кінця адаптувалася та визначила механізми залучення грантових коштів; У посольства Великобританії, посольства США, ООН та National Democratic Institute дуже серйозні безпекові протоколи; З НАТО легко співпрацювати, проте в них складна система фінансування — 50% коштів до і 50% після закриття всієї звітності; Волонтери вигорають рано чи пізно, існує брак людей.</p>
<p>Альона Грузіна, «Гендер в Деталях»</p>	<p>Відчуття незручності через передачу запитів про допомогу українським організаціям військових жінок, котрі вже мають багато запитів на допомогу і не встигають їх опрацювати; Відчуття незручності перед тими хто звертається по допомогу, бо організаціям військових жінок, котрим передають їх запити — вже мають багато запитів на допомогу і не встигають їх опрацювати; Розчаровує нерозуміння та осуд суспільства труднощів, з котрими стикаються військові жінки; Через повномасштабну війну — відключення світла й обстріли, виникає психологічна втома та знижується продуктивність; Багато інших працівниць і працівників організації знаходяться в різних містах; Розуміння, що деякі теми та матеріали по цим темам є зараз не на часі; Страх за те, які через повномасштабну війну будуть нові гендерні стереотипи, розподіл ролей, демографічна ситуація, ставлення до жінок, ставлення до нового покоління, до дітей тощо.</p>	<p>Запити допомоги можуть загубитися організацією що допомагає військовим жінкам; Часто може бути забагато запитів про допомогу, і вони не встигають надавати допомогу усім; Дуже мало донатять на допомогу військовим жінкам; Після повномасштабного вторгнення стало більше запитів та збільшилося навантаження; Багато з того що мала б робити держава -- роблять волонтери, і це є проблемою; Затримки важливих для напрямків роботи організації замовлень на кордоні; Усі гроші зароблені організацією йдуть не в бюджет організації, а на закриття збору для військових жінок; Військові часто можуть ставитися з нерозумінням щодо допомоги не тільки військовим, через те що зараз «не на часі».</p>

<p>Ксенія Самойлич, «Швейна рота»</p>	<p>Складність у пошуках фінансування організації; Хотіла б займатися лише шиттям адаптивного одягу, проте поступає багато запитів на інший одяг; Щодня носити величезні коробки, по 10-20 кілограм; Багато часу проводила в телефоні відповідаючи на запити; Вигорання через перепрацювання по шиттю.</p>	<p>У перші місяці після початку повномасштабної війни в організації закінчилися кошти, і довелося шукати фінансування; В організації не було лекал та викрійок для виготовлення адаптивного одягу, і треба було створювати його самостійно; Постійна зростаюча велика кількість запитів від військових чоловіків; Маленька кількість запитів від військових жінок; Військові жінки не знають що можна звернутися в організацію по допомогу; Організація недостатньо розповідає про себе в соціальних мережах; Дуже різко, в один момент стало багато майстринь що бажали доєднатися до організації, і ці запити було важко опрацювати; Складність у залученні до роботи майстринь що знаходяться за кордоном; В один день задонатили 500 тисяч гривень, і було викликом знайти на що їх можна витратити в рамках фінансування організації.</p>
<p>Катерина Приймак, «Жіночий ветеранський рух»</p>	<p>Вигоріла та відчуває стрес, поки працювала в багатьох громадських організаціях та зараз працює на декількох посадах; Робота впливає на ментальний стан, через роботу з важкими темами Недостатньо коштів, щоб платити висококваліфікованим людям; Недостатньо ресурсу, щоб забезпечити стабільність в організації; Багато часу займає репрезентація організації в медіа, на зустрічах; Вимушена слідувати бюрократії держави та громадських організацій, що накладає обмеження; Побується, що в Україні будуть політичні вибори, на котрих будуть популярні кандидатури військових чоловіків, котрих непропорційно більше ніж військових жінок.</p>	<p>Відбувалися несподівані зміни в команді. Деякі працівниці пішли на фронт, і з ними зараз немає зв'язку; Організація залучила більше донорів, але не вистачає можливостей підтримувати їх; З'явилися нові державні фонди що підтримують організацію, проте, від них лише негативний досвід, через постійні проблеми зсередини фонду. В їх внутрішній роботі відбулися проблеми, через котрі зірвався один з проєктів; Не вистачає працівниць та грошей на фінансове забезпечення працівниць; Доводиться організовувати неважливі тренінги заради коштів донорів; Військові частини реєструють малу кількість військових жінок, або нареєструють взагалі, що ускладнює надання допомоги; Військові жінки можуть стикатися з домаганнями та насиллям в армії, з котрим організація не може нічого зробити, і може стати тільки гірше якщо організація втрутиться; Одна з працівниць організацій пограбувала організацію на велику суму коштів; Закінчилися декілька стійких проєктів, що спричинило відсутність фінансування організації та терміновий пошук донорського фінансування; Іноді у військовій частині якісь речі не хочуть приймати, які передає організація. Штаб може передати допомогу іншій бойовій групі;</p>

		Громадський сектор заміняє органи державної влади, і це є суспільним колапсом.
--	--	--

Таблиця И.2. Успіхи в діяльності українських громадських організацій військових жінок під час повномасштабної війни¹

Ім'я та прізвище респондентки та назва організації	Персональні успіхи працівниць організацій	Успіхи в реалізації напрямків діяльності організації
Олена Шевченко, «Марш Жінок»	Попри повномасштабну війну змогла вижити та покращити власне становище; Вклад роботи в кризових умовах – неоцінений, і зіграв дуже велику роль у становленні організації; Успішно встановлювала та покращувала напрямки діяльності організації, котрі мають в собі пошук і встановлення міжнародних партнерств та публічному представництві організації.	Навчилися шукати фінансування напрямків діяльності через збори та публічні кампанії, через що покращили власні організаційні навички та залучили багато волонтерок; Збільшили кількість працівниць та працівників залучених у напрями допомоги військовим жінкам, з чотирьох до п'ятидесяти; Виросла видимість, організацію почали залучати до багатьох планових партнерств і проведення заходів. Загалом стали значно відоміші; Розвиток та ріст напрямків юридичної та психологічної допомоги, до котрих входять: випадки з СНПК, кризова і довготривала робота з психологічної підтримки жінок, які повернулися з фронту, членів їх сімей і тих, хто знаходиться зараз на фронті.
Олена Зайцева, «Жінки в Обороні»	Отримання великої підтримки від колег; Успішне координування організаційних та аналітичних процесів в організації; Успішна організація великого заходу – установчих зборів.	Організацію готові підтримувати й співпрацювати такі представництва організацій та держав, як: посольство Канади, урядова уповноважена з питань гендерної політики, «Український жіночий фонд»; Успішне налагодження активної комунікації з працівницями організації.
Макс, «ЛГБТ військові»	Успішне відвідування заходів як представниця організації; Участь в інтерв'ю для досліджень та відомих ЗМІ, як ТСН де був виступ у прямому ефірі на рахунок цивільних партнерств та законопроекту 9103; Моя відкритість як представниці ЛГБТ+, що допомагає в публічній діяльності для організації.	Діяльність організації надихнуло народну депутатку Інну Совсун на написання законопроекту №9103 про цивільні партнерства; Все більше українських військових стали відкритими представниками й представницями ЛГБТ+ людей; Науковці тепер можуть посилатися на реальних людей та закарбовувати вклад ЛГБТ-людей в захист держави; Нанесли «удар» по гомофобії в Україні.
Марина Лазаренко, «Інститут гендерних програм»	Збереження команди, яка залишилася; Вдалося на цих обмежених ресурсах запустити та зробити ще два проекти в умовах повної невизначеності.	Організація стала мати обмежені ресурси насамперед у кількості працівниць, проте організація та її працівниці вистояли та продовжують працювати; Проведене дослідження щодо доступу жінок до військової освіти;

		<p>Проведене дослідження щодо моніторингу змін у сфері гендерної рівності у секторі безпеки та оборони за останні вісім років;</p> <p>Проведено серію показів з обговоренням фільму «Невидимий батальйон» за кордоном з метою адвокації інтересів України.</p>
Євгенія Гордієнко, «Arm Women Now»	Не може нічого виділити, бо вважає це покликом та усі досягнення – не особистими.	<p>Домоглися затвердження жіночої польової літньої форми на рівні Міністерства оборони та жіночої спідньої білизни;</p> <p>Діяльність стала інтенсивнішою, стало значно більше запитів по роботі, і їх не стає менше;</p> <p>Одягнули безплатно понад 6 тисяч військовослужбовиць;</p> <p>Відзняли вже близько 30 інтерв'ю, котрі мають хороші показники переглядів і набору підписників;</p> <p>Проштовхують виготовлення та постачання броні для військових жінок.</p>
Альона Грузіна, «Гендер в Деталях»	<p>Краща комунікація та взаємодія з представництвом держави;</p> <p>Ініціювала дві петиції до держави, та дві підтримала — які мали необхідну кількість підписів, і які призвели до певних результатів;</p> <p>Розуміння механізму впливу на державу – як домагатися цілей, до кого необхідно звернутися. Як саме сформулювати звернення.</p>	<p>В медіа збільшилась кількість матеріалів про жінок військових;</p> <p>Збільшення видимості організацій, видимості їхньої роботи. Більша кількість знаменитих людей робить поширення інформації про діяльність організацій;</p> <p>Відкритість українських організацій військових жінок, готовність до співпраці та комунікації;</p> <p>Робота організацій стала більш структурованою;</p> <p>Загалом ріст організацій, більша кількість працівниць та працівників;</p> <p>Організації військових жінок стали більш видимі;</p> <p>В медіа збільшилась кількість матеріалів про жінок військових;</p> <p>Збільшення видимості організацій, видимості їхньої роботи.</p>
Ксенія Самойлич, «Швейна рота»	<p>Приємне відчуття від фотозвітів того, одяг, який пошила — знадобився;</p> <p>Усі майстрині, які з нами шують, вони дякують за те, що вони є причетними до допомоги захисникам;</p> <p>Навчилася спілкуватися з людьми, маючи колектив з 700 людей. З'явилося багато гарних друзів і знайомств.</p>	<p>Після публікації першого запиту у соцмережах про пошук фінансування організації, вдалося зібрати багато коштів;</p> <p>Організація розширилася з двох людей до 700 майстринь які допомагають організації разово або на постійній основі;</p> <p>Разова або постійна допомога понад 90 лікарням та стабілізаційних пунктів;</p> <p>Було сформовано підрозділ майстринь в Канаді;</p> <p>Завдяки діяльності організації люди дізналися про існування адаптивного одягу;</p> <p>Організація пошила вже понад 100 тисяч одиниць адаптивного одягу;</p> <p>Зробили сайт з викройками та лекалами адаптивного одягу.</p>

<p>Катерина Приймак, «Жіночий ветеранський рух»</p>	<p>Продовжує працювати; Залишилася живою; Росте особисто та розвиває організацію; Хоче займатися посиленням у цілому жіночої спільноти й голосів та рятувати державу.</p>	<p>Відбувся розвиток у фандрейзингу стали давати більше коштів на діяльність організації через благодійність; Повномасштабна війна стала зоною розвитку для організації. Організації вдалося масштабуватися, розширитися, збільшити авторитет і усі показники й навіть закріпити це інституційно; Організацію, після початку труднощів через повномасштабну війну, врятували міжнародні партнери; Завдяки адвокаційної компанії «Невидимий батальйон». Дослідження та адвокаційна компанія «Невидимий Батальйон», та результат у вигляді відкриття бойових посад для жінок; Дали поштовх для захисту прав жінок успішною адвокаційною компанією; Організація стала мати більше можливостей співпраці з органами державної влади; Організація може надати психологічну та юридичну підтримку жертвам СНПК серед військових жінок; Стало простіше залучати нові партнерства вищого рівня, лідерів думок, медійних людей; Організація збрала та передала допомогу на два мільйони доларів; Були успішні медіакампанії з фандрейзингу на 6 та 3,5 мільйони; Понад 200 згадок в медіа про організацію за квартал; Налагодження успішної коаліції з іншими організаціями котрі допомагають військовим жінкам що є ветеранками; Меседжі організації мають вплив, та у громадського сектору є більше можливостей просувати якісь ініціативи.</p>
---	---	--

Додаток К.

Транскрипт інтерв'ю з працівницею української організації військових жінок (приклад)

Дата проведення: 30.03.21;

Тривалість: 27 хв. 4 с;

Мова інтерв'ю: українська;

Досвід роботи в українських організаціях військових жінок: 6 років;

Інтерв'юер: Самоздра Кирило.

Кирило: Вітання, мене звати Кирило Самоздра, я студент соціології 4-го року навчання і зараз проводжу інтерв'ю для моєї дипломної роботи. Перш ніж ми почнемо інтерв'ю, я хотів би зазначити, що в рамках інтерв'ю не існує правильних чи неправильних відповідей на питання. Мені цікаво дізнатися саме вашу думку з приводу цього. Також все, що ви скажете, буде конфіденційною інформацією — воно не буде нікуди опубліковуватися — виключно для мого дослідження з дипломної роботи. В процесі інтерв'ювання буде використаний аудіозапис та нотування. Скажіть, будь ласка, ви не проти конфіденційного запису?

Олена: Ні, ні, не проти.

Кирило: Добре. Чи могли б ви розказати, будь ласка, чим ви наразі займаєтеся в українській організації, котра допомагає військовим жінкам під час повномасштабного вторгнення?

Олена: Так, мене звати Олена Шевченко, і я є засновницею організації “Марш Жінок”, яка зараз вже, ну, з 24 лютого, скажемо так, 2022 року допомагає, в принципі, всім жінкам, які входять до вразливих груп соціальних. І одна з таких груп, якій ми наразі допомагаємо, це, звичайно, жінки військові. Ми допомагаємо з тим, що стосується забезпечення їх і не належить до зброї або летальної зброї.

Кирило: Так, дякую, я розумів. А чи могли б ви розказати, будь ласка, як ви долучилися до діяльності в вашій організації та яка була ваша мотивація?

Олена: Ну, враховуючи, що я є засновницею, у 2018 році ми почали робити Марші жінок на 8 березня і також паралельно почали займатися адвокаційною роботою щодо ратифікації Стамбульської конвенції, організації публічних акцій, а також збору підписів під петиціями. Це що стосується адвокаційної роботи. Ну і як вже я зазначила, саме з 24 лютого ми почали розширення нашої діяльності, і до цієї діяльності прийшла, виходить, долучилася допомога в соціальних послугах, у їжі, у продуктах гігієни, у підтримці вагітних, багатодітних, жінок з дітьми, ті, що належать до ВПО. І також поступово ми почали допомагати жінкам на фронті, в ЗСУ з забезпеченням базових потреб у гігієні, у медикаментах і також у всьому, що стосується виживання, наприклад, каремати, форма, берці та таке інше.

Кирило: Дякую. А як би ви оцінили те, як повномасштабна війна вплинула на діяльність вашої організації у цілому? Це радше якісь негативні зміни, що перенесли багато труднощів чи, навпаки, розширення — більша, там, фінансова підтримка тощо.

Олена: Ну, дивіться, це звичайно дуже кризова ситуація, яку неможливо було передбачити й, звичайно, якимось чином, наприклад, вплинути на неї. Щодо того, як вплинула, на початку це, скажімо так, був постійний кризовий менеджмент впродовж півтора року з 24 лютого. Це коли, звичайно, стратегічно важко щось планувати, тому ми перейшли на таку пряму допомогу найвразливішим верствам. Ми також маємо декілька шелтерів для жінок, розвиткові хаби в чотирьох регіонах зараз України. І тому от, бачите, поступово, скажімо так, через деякий час можна сказати, що наш розвиток, ну, напряду пов'язаний, звичайно, з цією кризою. Тобто, в нас не було жодних інших варіантів, ніж включатися ще більше, ніж до того, ми могли ресурсно включатися. Щодо фінансових можливостей це, звичайно, не дуже вплинуло, скажімо так, позитивно. Але ми навчилися шукати кошти через

збори, через публічні кампанії. І тому, скажімо так, наші організаційні та менеджментські скіли значно вирости з того часу і до нас долучилися дуже багато волонтерок.

Кирило: Дякую дуже. А я хотів би спитати: на вашу думку, що робить для військових жінок ваша організація, чого наразі не робить держава? Є таке, ось аспекти вашої діяльності, котрі тільки організації не державні і роблять?

Олена: Ну дивіться, я думаю, що не лише серед того, чого не робить держава. Держава в принципі нічого не робила зовсім з початку повномасштабного вторгнення. Зараз починає потроху щось робити, але бачите, більше двох років пройшло до того моменту, як, наприклад, держава анонсувала пілотний проєкт щодо забезпечення жінок військовою формою. Але ця форма вона, як ми вже побачили, не підходить для того, аби жінки на передовій могли її використовувати. Тому ми починали з банального забезпечення спідньої білизни, якої немає у жінок і досі, футболками, карематами, повербанками й також, звичайно, це взуття — берці, яких і наразі в них нема. Тому, скажемо так, ми майже єдина організація, яка почала практично надсилати це ще рік тому. І вже я бачу, що підключились, звичайно, інші організації, з НГО саме. З державою, звичайно, ну, це важко.

Кирило: Так, дякую, зрозумів. А я хотів би спитати про вашу взаємодію з державою: чи є такі ось аспекти, що держава якось допомагає чи навпаки заважає роботі вашої організації?

Олена: Я вам так скажу: не заважає і не допомагає. Тобто тут можна сказати як нуль. Взагалі нема співпраці з державними органами щодо саме цього аспекту забезпечення жінок у війську. Тому наразі так.

Кирило: Ви казали, що держава вже почала робити, ну, впроваджувати, наприклад, ту ж саму форму військову для військових жінок. А чи щось робить держава ще? Чи вважаєте ви це достатньою допомогою саме не організаціям, а саме військовим жінкам?

Олена: Ну, дивіться, тут же ж питання в тому, що треба спочатку зібрати комплексні потреби. Держава наразі цього не робить, на жаль. Це те, з чого ми починали. Тобто ми відкривали онлайн форми із запитів, де питали у жінок військових, що саме їм потрібно. Тому в нас є такий зріз, скажемо, чого не вистачає. Це достатньо така комплексна допомога. Ну і це, звичайно, не включає того, що жінки військові скаржаться і на сексизм, і на сексуальні домагання, і на відсутність, звичайно, психологічної допомоги.

Кирило: Зрозумів. А чи є щось в становищі військових жінок, що діяльність вашої організації неспроможна змінити, і ці проблеми може розв'язати виключно держава на такому державному законодавчому, можливо, рівні?

Олена: Звичайно. Я думаю, що це комплексне питання. Держава має розв'язувати це питання. Ну, типу, НГО — маленькі, великі організації — не здатні покрити всі потреби й в принципі прогнозовано, скажімо так, глобально дивитися вперед і планувати, скільки всього треба. Це має відчуватись, це мають бути створені реабілітаційні заходи, створені психологічні групи, навчений персонал. Тому звичайно, ну, типу, ми зараз закриваємо, скажемо так, в режимі такому гарячому якісь потреби. Але комплексно, ну, всі потреби, скажемо так, жінок у ЗСУ жодна громадська організація не здатна покрити.

Кирило: Зрозумів вас. А далі хотів би спитати, чи з'явилися у вашій організації нові партнерства після початку повномасштабної війни? Можливо серед державних інституцій, міжнародних організацій?

Олена: Міжнародних організацій — так, звичайно. Тому що дуже багато місій працюють і від ООН, і від Європейського Союзу, і від Ради Європи в Україні. Так звані консультативні місії, які мають навчати державні органи, як бути, скажімо так, з проблемою гендерно обумовленого насильства. І це, звичайно, включає і сексизм, і домагання, і становище жінок у ЗСУ. Ми долучаємося по змозі, звичайно, до цих робочих груп. Але поки що реальних результатів, якщо чесно, я не бачу.

Кирило: І правильно я розумію, серед державних інституцій, як ви зазначали, не було якихось спроб допомоги вашої організації?

Олена: Ні, ні, не було.

Кирило: А якщо уточнити, чи є у вашій організації саме потреби в допомозі з боку держави чи міжнародних організацій? Тобто що це якимось критичне, наприклад, питання для фінансування чи для допомоги в принципі такої, котра потрібна військовим жінкам.

Олена: Ну, давайте я вам так скажу. Основна проблема, загальна навіть, стосується тієї підтримки міжнародних організацій. Я думаю, ви в курсі, якщо вивчали документальну базу, зокрема ООН-івську, яка каже про те, що не можна надавати допомогу комбатантам. Комбатанти – це ті, хто зараз знаходиться в районі бойових дій. В тому числі жінкам ЗСУ. Один із принципів роботи Організації Об'єднаних Націй, який звучить як “нейтральність”, саме заперечує надання такої допомоги. Тому це призводить до того, що громадські організації, в принципі, переважно не можуть надавати якусь допомогу людям, які знаходяться зараз в Збройних силах України. Тому це основна проблема. Вони вважають, що це держава має забезпечувати людей на фронті, але держава, як ми вже знаємо, не виконує цю функцію, на жаль. І тому ми бачимо таку в Україні ситуацію унікальну, коли дуже багато волонтерських ініціатив, зборів йде саме на потреби ЗСУ. Тому наша позиція тут така, що ми намагаємося, звичайно, акцентувати саме на потребах жінок військових, тому що вони, як завжди, залишаються невидимими, і потреби, на жаль, не враховані. Ми допомагаємо, звичайно, не летальною, не зброєю — іншими побутовими, іншими речами, але все одно. Це робити важко, тому що — я вже зазначила — є такий принцип нейтральності, і дуже прискіпливо донорські організації ставляться до тих, хто надає будь-яку допомогу людям, які знаходяться в ЗСУ.

Кирило: Зрозумів. Правильно я розумію, що навіть у випадку, як я розумію,

плану виконання Україною національного плану дій щодо реалізації, військові жінки в умовах війни від ООН та інших міжнародних організацій, тобто проблема в основному саме в цьому плані, що він не розрахований на допомогу військовим жінкам?

Олена: Так, він виключає допомогу військовим жінкам.

Кирило: Добре. Я хотів би повернутися до напрямків діяльності вашої організації. Чи є, ось, з основних таких напрямків, про котрих ви казали, якісь, котрі ви могли б виділити як основний, як пріоритетний для вашої організації?

Олена: Важко сказати прям пріоритетний. Я вам просто скажу, з чого починалось. 24-го ми вже були в змозі створити кризову лінію допомоги для жінок в чат-боті. І зараз наша психологічна служба дуже виросла і розвивається, і окремим напрямком стала саме консультування жінок військових і членів їх сімей. Я думаю, що це дуже важливий напрямок, тому що такої спеціалізованої, скажімо, допомоги, коли психологині мають кваліфікації, пройшли навчання і знають, як допомагати саме жінкам військовим, ветеранкам, які повернулися з фронту, такої спеціалізації, на жаль, немає ні в кого, скажімо так, майже і у світі немає.

Кирило: Так, зрозумів. А чи є такі напрямки діяльності вашої організації, що були й до початку повномасштабного вторгнення у вас, і ви їх реалізовуєте зараз? Хотів би уточнити.

Олена: Ну, так, звичайно. Звичайно, ми й раніше надавали психологічну допомогу, ми займалися адвокаційною діяльністю щодо Стамбульської конвенції. Тоді це була ратифікація, зараз ми проводимо, таку, скажімо, важливу роботу щодо імплементації норм Стамбульської конвенції в Національне законодавство України. Тому оцей напрямок, звичайно, він залишився.

Кирило: А ви могли б сказати, що щось змінилося в цьому, наприклад, напрямку діяльності після початку повномасштабного вторгнення? Що,

наприклад, ви почали стикатися з якимось труднощами чи навпаки з успіхами в ньому?

Олена: Ну, з позитивного це, звичайно, те, що наша видимість значно виросла, і нас тепер залучають дуже до багатьох, там, різних якихось планованих партнерств, скажімо так, проведення якихось заходів і так далі. До повномасштабної війни з тим було, звичайно, ну, скажімо так, проблематично. Зараз нас бачать, як, скажімо так, одну з організацій, яка є основним гравцем щодо жіночих прав і фемінізму. Тому тут, скажімо, я б сказала, що є покращення. Щодо взагалі наскільки стало краще з адвокаційною діяльністю, я б сказала, що стало гірше. Тому що, ну, звичайно, це все не на часі. Ніхто не хоче займатися цим комплексно. І єдине, що рухає, скажімо так, процес покращення законодавчих якихось змін або імплементації окремих якихось норм Стамбульської конвенції, це, звичайно, міжнародне співробітництво і наша євроінтеграція, яка ставить умови для держави проходити навчання, приходити на круглі столи, робити якісь аналітичні записки. Тобто, щось рухається, але дуже-дуже повільно.

Кирило: І правильно я зрозумів, тобто, міжнародна співпраця, процеси, наприклад, комунікації з різними міжнародними організаціями після початку повномасштабного вторгнення у вас стала краще?

Олена: Так, на міжнародному рівні, ну, і раніше ми були дуже помітною організацією. Зараз це значно покращилося, звичайно. Щодо роботи з державою, тут важче, звичайно. Лише через тиск з боку міжнародних організацій.

Кирило: Так, зрозумів. Я б попросив вас, якщо ви теж щось казали по цьому, повторити. Мені цікаво дізнатися, власне найголовніше, в моїй дипломній, з якими труднощами у напрямках допомоги військовим жінкам стикається наразі ваша організація після початку повномасштабного вторгнення?

Олена: Відсутність, так, відсутність взаємодії з державою. Ну і це, ну типу, наша, скажімо так, відсутність взаємодії з державою. Небажання державних органів та інституцій системно працювати над вирішенням питання незабезпечення жінок військових в ЗСУ. Ну, я не знаю, як ви це сформулюєте, але, звичайно, це не на часі, знаєте. Ну типу, зараз всім погано, тому немає часу на те, аби аналізувати потреби, робити якісь кроки для того, аби запланувати, так, забезпечення жінок в армії. Ну і, звичайно, те, що пов'язано з корупційними якимись схемами. Оця форма, наприклад, яку зараз презентували як пілот — польова літня — вона виглядає, як, знаєте, просто з коментарів від самих жінок військових, це форма, яку неможливо використовувати в бойових умовах. Вона для цього не пошита, на жаль.

Кирило: Зрозуміло.

Олена: Ну і стосується це, звичайно, не лише форми, але й інших засобів, якими жінки не забезпечуються. Тому що, знаєте, це не примхи просто якісь там для жінок в армії, але що стосується і бронежилетів, і що стосується і касок, і іншого, тих же самих тактичних окулярів і всього іншого, це має бути розраховано саме на жінок. Ці стандарти є, вони міжнародні, ООН-івські, але, на жаль, ну, типу, держава все ще не дійшла до того, скажімо так, щоб якимось системно почати з цим працювати.

Кирило: Добре, зрозумів. Чи стикаєтеся ви з труднощами персонально, як засновниця Маршу жінок, наприклад, під час робочого процесу після початку повномасштабного вторгнення?

Олена: З боку державних органів – ні. З міжнародними організаціями у нас дуже хороша співпраця. Ну, це можна сказати лише на рівні особистої безпеки якоїсь. Тому, що, ну, скажімо так, я людина, на яку багато разів вже, скажімо так, нападали різні праворадикальні антигендерні організації. Я не можу сказати, що щось покращилось в цьому плані. Тому це звичайно і

фізичні загрози, і онлайн, скажімо так, погрози, які просто кожного дня приходять. Тому, ну, тут важко щось сказати.

Кирило: Правильно я розумію, не дивлячись на вашу допомогу військовим жінкам, не дивлячись на вашу медійну популярність саме цим коштом, можна так сказати, все одно продовжують і після повномасштабного вторгнення вам погрози, наприклад, притягнути?

Олена: Так, так, звичайно.

Кирило: Так, розумію, так. Дуже співчуваю вам. Прикро це чути. Ну, в мене ще декілька питань залишилось, тому ми, в принципі, спокійно вкладаємося в ліміт. Я хотів би тепер навпаки спитати про успіхи у діяльності вашої організації під час війни. Які б ви могли, ну, саме на такому рівні організації виокремити?

Олена: Ну, дивіться, ну, по-перше, звичайно, команда дуже зростає, значно. Якщо це було до того, там, три-чотири людини, які займалися саме цим напрямком, то зараз у нас, включно з волонтерськими ініціативами в різних регіонах, включно з хабами, більше ніж 50 людей, хто активно залучені. Тобто команда дуже вмотивована. Ми розширюємо нашу діяльність. Це дуже стрімкий розвиток, тому я думаю, що це, звичайно, успіх. Видимість зростає значно: ми впізнавані, до нас звертаються, ми експертна організація. Наш рівень професіоналізму, звичайно, дуже зріс, тому я думаю, що це, звичайно, можна назвати типу успіхом. Це основні, скажімо так, зміни, ну, і напрямків в нас вже дуже багато. Це й пряма гуманітарна допомога, це й психологічна допомога, і юридична служба у нас розвивається, росте. Тобто я думаю, що в принципі, ну, типу ми задні комплексно покрити весь спектр допомоги, включно з нашою, скажімо так, експертизою щодо аналізу потреб, написання звітів і так далі.

Кирило: Зрозумів. А так само тепер, чи могли б ви виділити ваші персональні досягнення та успіхи в роботі за цей період після 24 лютого?

Олена: Мої персональні? Ну, давайте так, я думаю, що найголовніший успіх — це те, що ми змогли вижити і незважаючи ні на що, скажімо так, в кризових умовах навіть покращити своє становище. Я думаю, що мій вклад тут, звичайно, неоціненний. Я людина, яка звикла працювати в кризових умовах, тому я думаю, що, так, це зіграло дуже велику роль у встановленні нашої організації.

Кирило: І, як я розумію, не тільки у встановленні, а й, в принципі, покращенні цих напрямків, так, про котрі ви зазначали, нові міжнародні партнерства?

Олена: Так, так, так. Так, звичайно. Ну, партнерства, тобто це основна моя робота — знаходити партнерства, представляти організацію на різних публічних подіях, міжнародних рівнях і, скажімо так, зробити так, аби нам довіряли та нас підтримували.

Кирило: Зрозумів. У мене останнє питання. Чи є у вашої організації плани на майбутнє, якісь майбутні відкриття, наприклад, нових напрямків в рамках діяльності по допомозі військовим жінкам?

Олена: Ну, я вам так скажу. Ми постійно щось додаємо, тому що наша робота, перш за все, заснована все ж таки на аналізі потреб. Ми постійно бачимо, як потреби змінюються. У нас є постійна комунікація з тими жінками в ЗСУ, яким ми допомагаємо. Тобто, ми навіть вже знаємо, які є групи. От жінки, наприклад, на нулі, передові, прикордонниці, ті, хто, в принципі, працює в військкоматах і так далі. Тобто, у нас, в принципі, картина плюс-мінус, скажімо так, об'єктивна. Звичайно, це не репрезентативно, скажімо так, що ми провели дослідження. Але поширити, в принципі, на всю Україну на становище жінок в ЗСУ ми можемо. Також ми, звичайно, беремо кейси з сексуальним насильством, домаганнями. Намагаємось також тут, скажімо так, покрити ще й цю сферу. І це основне, що ми плануємо розвивати. І другий напрямок — це, звичайно, кризова і

довготривала робота з психологічної підтримки жінок, які повернулися з фронту, членів їх сімей і тих, хто знаходиться зараз на фронті.

Кирило: Зрозумів. А чи в цілому ви оптимістично дивитеся на майбутнє, на майбутні оці напрямки діяльності вашої організації? Чи скоріш песимістично, наприклад?

Олена: Я завжди дивлюсь оптимістично на майбутнє. А там вже, скажімо так, як воно буде. Знаєте, щодо роботи громадських організацій в принципі, так, громадянського суспільства, в мене огляд такий, що якщо ми не будемо зараз робити більше, ніж ми взагалі можемо вивезти, то в Україні може бути такий, знаєте, скажімо, відкат щодо повернення до цих традиційно-ціннісних рамок. Тому нам потрібно завжди вкладатися і працювати навіть більше, ніж ми можемо, аби це становище втримувати, цей баланс.

Кирило: Зрозумів. А поки у нас є ще дві хвилини. Чи є щось, що ви хотіли б додати до питань, що я до цього ставив?

Олена: Ні, нормально. Мені здається, ми все проговорили. Я бажаю вам успіху в дипломній роботі. Я знаю, що з Тамарою Марценюк працювати досить, скажімо так, приємно, комфортно. Тому, так, бажаю успіху.

Кирило: Дякую дуже за ваш виділений час. На цьому пропоную завершити. Я трошки маю запитання стосовно того, чи могли б ви когось порадити в цілому далі для мого дослідження з теплих контактів. Але, гадаю, це вже можу написати.

Олена:

А ви до кого зверталися?

Кирило: Насправді до організацій 20-ти, але на відміну від ЛГБТ+ організацій, де я, мені здається, в усіх якось працював, крім вашої, то мені важко знайти саме теплі контакти.

Олена: Типу ніхто не відповіли з жіночих?

Кирило: Я можу вам сказати, потім скинути перелік. Якщо буде хтось з тих, що, наприклад, не відповідали, можливо, у вас хтось буде зі знайомих таких теплих контактів.

Олена: Так, скидайте, я подивлюся. Добре.

Кирило: Дякую дуже, не буду вас далі затримувати.